

16
EN - NAHL / PČELE
OBJAVLJENA U MEKI , IMA 128 AJETA**

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَتَىٰ أَمْرَ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾

U ime Alaha, Svemilosnog, Milostivog!

"Ono što je Allah odredio - dogodit će se; zato to ne požurujte! Uzvišen neka je On i neka je vrlo visoko iznad onih koje Njemu ravnim smatraju!" /1/

Uzvišeni obavještava o približavanju Sudnjeg dana, kao i onog što sa njim neminovno dolazi, i izražava to u formi prošlosti, kao dokaz sigurnog ostvarenja i neminovnog događanja, te Uzvišeni kaže: **"Ljudima se bliži čas polaganja računa njihova, a oni, bezbrižni, ne mare za to", (21:1)** te Uzvišeni veli: **"zato to ne požurujte"**, tj. blizu je, nije daleko, pa to ne požurujte. Moguće je da se spojena zamjenica (hu) odnosi na Allaha ili na kaznu, a oboje je međusobno povezano, kao što Uzvišeni veli:

"Oni traže od tebe da ih što prije stigne kazna. A da nije određenog roka za to, kazna bi im došla, a doći će im, sigurno, iznenada, oni neće predosjetiti." (39:53)

Ibn Ebi-Hatim prenosi od Ukbe bin Amira, pa kaže: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: (708) Na Sudnjem će vam se danu pojaviti iznad vas crni oblak sa zapada, poput okrugle površine koja će se izdizati ka nebu - gore, a iz njega će se čuti zov: 'O ljudi', pa će se ljudi međusobno pogledati i upitati: 'Jeste li čuli?' Neki će reći: 'Jesmo', a neki od njih će sumnjati. Zatim će se zov ponovo čuti: 'O ljudi!' Zatim će se ponovo ljudi međusobno upitati: 'Jeste li čuli?' Pa će oni reći: 'Jesmo!' Zatim će se čuti zov treći put: 'O ljudi!' 'Ono što je Allah odredio - dogodit će se, pa to ne požurujte!' Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: Tako mi Onoga u Čijoj je ruci moja duša, zaista će dvojica ljudi razastirati odjeću pa je nikada neće više smotati, i čovjek će pružiti svoje vedro, a neće se iz njega nikada napiti, i čovjek će musti svoju devu a neće nikada popiti njeno mlijeko, pa reče Poslanik: i ljudi će raditi..." zatim da je On, Uzvišeni Allah, dž.š., očistio Sebe od toga što su Mu oni pridruživali druga i što su obožavali nekog sa Njim, lišen je Uzvišeni Allah, dž.š., od svega toga a čist.

* Objavljena poslije sure El-Kehf / Pećina.

** Posljednja tri ajeta objavljena su u Medini.

A ovi - oni su ti koji negiraju Sudnji dan, pa kaže: **"Uzvišen neka je On i neka je vrlo visoko iznad onih koje Njemu ravnim smatraju."**

يُنزِلُ

الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرٍ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنْذَرُوا
لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾

"On šalje meleke s Objavom po volji Svojoj, onim robovima Svojim kojima hoće: Opo - minjite da nema drugog boga osim Mene i bojte Me se!" /2/

Uzvišeni kaže: **"On šalje meleke sa Objavom"**, tj. riječ "rûh" ovdje znači objava, pa Uzvišeni veli: **"...onim robovima Svojim kojima hoće"**, a to su poslanici, kao što Uzvišeni kaže:

"A Allah dobro zna kome će povjeriti poslanstvo Svoje." (6:124)

Pa Uzvišeni veli: **"Opominjite!"**, tj. neka opominju, **"...da nema boga osim osim Mene i bojte Me se!"**, tj. bojte se Moje kazne - svako onaj ko se suprotstavi Mojoj naredbi i ko obožava nekog drugog osim Mene.

حَاقَّ السَّمَوْنَ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَىٰ

عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾

"On je mudro nebesa i Zemlju stvorio, neka je On vrlo visoko iznad onih koje Njemu ravnim smatraju." /3/ "On stvara čovjeka od kapi sjemena, a on odjednom - otvoreni protivnik!" /4/

Uzvišeni obavještava o Svom stvaranju nebesa i Zemlje i ističe da je to stvoreno istinski i vrlo mudro, ne uzaludno, nego da bi nagradio Svoga roba za sve ono što je uradio, zatim Sebe oslobađa od pridruživanja Sebi druga. On je uistinu samostalan, jedan, nema druga, zbog toga zahtijeva i ima pravo da se samo On obožava i da nema nikakvog sadruga.

Zatim je upozorio na stvaranje ljudskog roda od proste, slabe, bezvrijedne i beznačajne kapi sjemena; nakon što se osamostalio, razvio se i uznapredovao, čovjek se prepire sa svojim Gospodarom, negira Ga i bori se protiv Njegovih poslanika!!! A On ga je stvorio da bude rob, a ne protivnik, kao što Uzvišeni kaže:

"...kako čovjek ne vidi da ga Mi od kapi sjemena stvaramo i opet je otvoreni protivnik." (36:77)

U hadisu koji prenosi imam Ahmed i Ibn-Madže od Bišr ibn Džihaša on kaže: (709) "Allahov Poslanik, s.a.v.s., pljunuo je među svoje dlanove i rekao: Uzvišeni Allah, dž.š., kaže: 'O čovječe, kako da Me smatraš nemoćnim, a stvorio sam te od sličnog ovome, pa kada sam te oblikovao, pa te prilagodio i uravnotežio da možeš ići kopnom po Zemlji

koračajući, pa si skupljao (imetak) i nisi dijelio, sve dok duša nije dospjela u grlo, pa si rekao: Dijelit ću!, a vrijeme je za dijeljenje (sadaku) prošlo?"

وَالَّذِينَ خَلَقْنَا لَكُمْ فِيهَا دِفءٌ وَمَنْعًا وَمِنْهَا نَأْكُلُونَ ۝ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْمَىٰ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ۝ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّا تُكُونُوا لَهَا إِبْرَاقًا وَلَا تَبْغِيهَا إِلَّا بِإِذْنِ رَبِّكُمْ ۚ لَوْ رُكِبْتُمْ عَنْ رُكْبَتِهِمْ ۝

"I stoku On za vas stvara; njome se od hladnoće štite, a i drugih koristi imate, njome se najviše i hranite"; /5/ "ona vam je ukras kad je sa ispaše vraćate i kad je na pašu izgonite", /6/ "a nosi vam i terete u mjesta u koja bez velike muke ne biste stigli - Gospodar vaš je, uistinu, blag i milostiv." /7/

Uzvišeni Allah, dž.š., stavio je Svojim robovima na raspolaganje životinje, kao što su deve, krave i bravi, kao što ih je razdijelio u poglavlju El-En'am (Stoka) na osam vrsta i učinio ih ljudima korisnim i na dobrobit. Njihovom mehkrom dlakom, vunom, krznom, odijevaju se i pokrivaju mlijeko piju, a njihovim se mesom hrane. Uz to, stoka je ukras i ljepota ljudima. Zbog toga Uzvišeni kaže:

"...ona vam je ukras kada je sa ispaše vraćate", tj. predvečer, u vrijeme vraćanja sa pašnjaka, širokih trbuha, nabreklih vimena i gojaznosti, **"... i kad je na ispašu šalžete"**, **"... i nosi vam terete"**, koje vi ne možete nositi niti prenijeti,

"u mjesta u koja bez velike muke ne biste stigli", kao što su hadž i umra, borba i trgovina. Koristite ih za jahanje i prenošenje tereta, kao što Uzvišeni veli:

"Allah je za vas stvorio životinje, da na nekima jašete, a da neke jedete. Vi od njih koristite imate i vi na njima za sebe važne potrebe ostvarujete - i na njima i na ladama vi se vozite." (40:79,80)

Zbog toga ovdje kaže nakon nabranjanja ovih raznih blagodati: **"Gospodar je vaš, uistinu, blag i milostiv"**, pa vam je dodijelio i poslao stoku i vama je potčinio, kao što Uzvišeni veli, slava Njemu:

"...i daje vam lađe i kamile da putujete, da se ledima njihovim služite i da se, kad na njima jahali budete, blagodati Gospodara svoga sjetite i da reknete: 'Hvaljen neka je Onaj Koji je dao da nam one služe, mi to ne bismo mogli postići, i mi ćemo se sigurno Gospodar u svome vratiti!'" (43:12-14)

Ibn-Abbas kaže: **"...sa njima se grijete"**, tj. od njih pravite odjeću i **"koristite"**, što znači: ono što koristite od njih jeste hrana i piće.

وَالْحَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ۝

"I konje, i mazge, i magarce - da ih jašete, i kao ukras - a stvorit će i ono što ne znate." /8/

Ovo je druga vrsta onoga što Uzvišeni Allah, dž.š., slava Njemu, stvara Svojim robovima, ono što im daje kao poklon na korištenje, a to su konji, mazge i magarci koje je Allah, dž.š., stvorio za jahanje i kao ukras. To je njihova osnovna namjena.

Pošto je ovo svrstao u posebnu vrstu stoke i posebno je spomenuo, neki učenjaci su iz ovoga izveli zaključak koji vodi ka tome da je konjsko meso zabranjeno, kao što to ističe imam Ebu-Hanife, r.a., i njegovi istomišljenici i sljedbenici negove pravne škole, temeljeći ga na činjenici da ih je Uzvišeni Allah, dž.š., uporedio sa mazgama i magarcima, te stoga smatra da je konjsko meso haram. U vezi sa tim, prenose se neka predanja od Halida ibn Velida, koja, ako su vjerodostojna (a nisu), kažu da je konjsko meso zabranjeno. Ova predanja nisu vjerodostojna jer se u lancu prenosilaca nalaze Bekije bin el-Velid⁴¹⁷ i Salih bin Jahja bin el-Mikdam ibn Ma'd Jekrib.⁴¹⁸ To je mišljenje, iako potvrđeno, suprotno onome u dvije zbirke sahih hadisa (Buharijina i Muslimova) od Džabira ibn Abdullaha, koji kaže: (710) "Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je meso pitomog domaćeg magarca, a dozvolio je meso konja." Ovaj hadis prenose imam Ahmed i Ebu-Davud sa dva neprekinuta lanca prenošenja i oba imaju uvjet Muslimove zbirke hadisa.

Džabir kaže: (711) "Na dan Hajbera zaklali smo konje, mazge i magarce, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio nam je meso mazge i magarca, a nije nam zabranio meso konja."

U Musliovom Sahihu, Esma, kćerka Ebu-Bekra, Allah zadovoljan bio njima, kaže: (712) "U vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zaklali smo konja pa smo ga pojeli, a bili smo u Medini."

Ovi su hadisi jači, postojaniji i jačeg argumenta.⁴¹⁹ Ovaj stav zastupa većina učenjaka: Malik, Šafija i Ahmed i njihovi sljedbenici, kao i većina iz prvih generacija, a i kasnijih.

"...a stvorit će i ono što ne znate." 420

وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ۝

"Allahovo je da ukaže na pravi put, a ima ih i krivih; a da On hoće, sve bi vas uputio." /9/

Nakon što je Uzvišeni Allah, dž.š., spomenuo životinje na kojima se putuje stvarnim, osjetilnim

⁴¹⁷ Bekije bin el-Velid je obmanjivač (mudellis).

⁴¹⁸ Salih bin Jahja bin el-Mikdam bin Ma'd Jekrib prenosilac je za koga su izrečene neke kritike.

⁴¹⁹ tj. hadisi koje smo maloprije pomenuli slabi su hadisi

⁴²⁰ tj. stvorit će u budućnosti neka prijevozna sredstva o kojima vi ništa ne znate, u što smo se uvjerali i u ovo naše doba, kao što su posebne vrste motora, automobila, aviona, a sutra možda specijalne vrste raketa - Allah najbolje zna.

pravcima, Allah, dž.š., upozorava i na vjerske, duhovne puteve. Često se u Kur'anu prelazi sa tih konkretnih pitanja na vjerska, korisna, duhovna pitanja.

Uzvišeni kaže: **"... snabdijte se. A najbolja je opskrba bogo-bojaznost." (2:197)**

To se u Kur'anu mnogo spominje te je na ovom osnovu Allah, dž.š., spomenuo i puteve koji čovjeka vode ka Njemu, Uzvišen je On, pa pojašnjava da su istiniti oni putevi koji vode k Njemu, kazavši:

"Allahovo je da ukaže na pravi put", a također Uzvišeni kaže:

"I doista, ovo je pravi put Moj, pa se njega držite i druge puteve ne slijedite, pa da vas odvoje od puta **"Ovo je pravi put k Meni"** - reče On, (15:41) a Mudžahid o riječima Uzvišenog Allaha, dž.š.:

"Allahovo je da ukaže na Pravi put", kaže: "Na Allahu je da ukaže na put Istine", i ovo je najjače mišljenje s obzirom na kontekst, jer je Uzvišeni obavijestio da postoje putevi koji se slijede da bi se stiglo do Njega, ali da se do Njega dolazi samo putem istine. A to je put koji nam je On propisao, trasirao, i sa kojim je On zadovoljan. Svi su ostali putevi slijepi, a djela koja se na njima čine bivaju odbijena. Zbog toga Allah, dž.š., veli: **"...a ima ih i krivih"**, tj. onih koji odvoje i onih koji skreću sa puta istine. Ibn-Abbas i neki drugi vele: "To su različiti putevi, različita i razjedinjena mišljenja i težnje, kao što su judaizam, kršćanstvo i farizejstvo." Zatim je Uzvišeni obavijestio da je to sve stvoreno **"...a da On hoće, sve bi vas uputio"**, kao što Uzvišeni kaže:

"Da Gospodar tvoj hoće, na Zemlji bi doista bili svi vjernici." (10:99)

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

"On spušta s neba vodu koju pijete i kojom se natapa rastinje kojima stoku napasate." /10/
"On čini da vam pomoću nje raste žito, i masline, i palme, i grožđe, i svakovrsni plodovi - to je, zaista, dokaz za ljude koji razmišljaju..." /11/

Nakon što je Uzvišeni spomenuo ono čime je obdario ljude, kao što je stoka, odmah zatim spominje Svoje blagodati prema ljudima koje imaju u spuštanju kiše sa nebesa, koja je gore, a koja u sebi nosi i sadrži blagodati i uživanje za njih i za njihovu stoku. Uzvišeni kaže: **"...vodu koju pijete"**, tj. učinio ju je slatkom, da se lahko pije, a nije je učinio gorkom i slanom, **"i kojom se natapa rastinje kojim stoku napasate"**, tj. pomoću nje, kiše, izvodi vam drveće, rastinje koje pase vaša stoka.

Uzvišeni kaže:

"On čini da vam pomoću nje raste žito, i masline, i palme, i grožđe, i svakovrsni plodovi", tj. sve što On izvodi iz zemlje, izvodi to pomoću jedne te iste vode, kiše, a izvodi i različite vrste plodova, različitih okusa, boja, mirisa i oblika. Zbog toga Uzvišeni veli:

"...to je, zaista, dokaz za ljude koji razmišljaju", tj. dokaz, pokazatelj i potvrda da nema drugog boga osim Allaha, kao što Uzvišeni veli:

"Onaj Koji je nebesa i Zemlju stvorio i Koji vam spušta s neba kišu pomoću koje mi dajemo da ozelene bašče prekrasne - nemoguće je da vi učinite da izraste drveće njihovo. - Zar pored Allaha postoji drugi bog? Ne postoji, ali su oni narod koji druge s Njim izjednačuje." (17:60)

وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنَّجْمُ مَسْخَرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأْتُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانًا ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

"On čini da se noći i danom koristite, i Suncem i Mjesecom, a zvijezde su volji Njegovoj potčinjene - to su, uistinu, dokazi za ljude koji pameti imaju" /12/ - "i svim onim što vam na Zemlji raznobojnog stvara - to je, doista, dokaz ljudima koji pouku primaju." /13/

Uzvišeni upozorava Svoje robove i ukazuje na Svoje velike znakove koje je potčinio, kao što su noć i dan, Sunce i Mjesec, i zvijezde, stajačice i one koje se kreću, da bi se pomoću njih orijentisalo u tminama i noćima. Sve to plovi u svojoj galaksiji, koju je Allah, dž.š., odredio u granicama koje je On odredio, bez dodavanja ili oduzimanja, a sve se nalazi pod Njegovom kontrolom i Njegovom moći, pa zato kaže: **"...to su, uistinu, dokazi za ljude koji pameti imaju"**, tj. to su dokazi Njegove javne i vidljive moći i Njegove velike vlasti za ljude i narode koji pameti imaju i koji razmišljaju o Allahovim riječima i razumiju Njegove dokaze.

Uzvišeni veli **"...i svim onim što vam na Zemlji raznobojno stvara"**. Nakon što je Uzvišeni upozorio na znakove na nebesima, upozorava na ono što je stvorio i na Zemlji a što predstavlja čudnovate stvari, kao što su životinje, minerali, raznovrsno bilje, raznovrsne neorganske materije različitih boja i oblika, te mnoge druge korisne i naročite stvari.

"...to je, doista, dokaz ljudima koji pouku primaju", pa zar Allahu, dž.š., ne pripada svaka hvala na Njegovim blagodatima.

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ
 الْبَحْرَ لِنَاكَ لَوَأْمِنَهُ لِحَمَاطِرِيَا وَتَسَخَّرَ جُورِأَمْنَهُ حَلِيَةً نَلْبَسُونَهَا
 وَرَى الْفَلَكَ مَوَآخِرَ فِيهِ وَلِنَبْعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾
 وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوْسِيًا أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَمْهَرَ آسُبُلًا لَعَلَّكُمْ
 تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَّمَتِ وَآلِكَ جِمِّ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ يَخْلُقُ مَنْ
 لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا
 إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾

"On čini da se morem koristite, da iz njega svježe meso jedete i da vadite nakit kojim se kitite - ti vidiš lađe kako ga sijeku da biste nešto iz obilja njegova stekli i da biste zahvalni bili." /14/ "On je po Zemlji nepomična brda pobacao da vas ona ne potrese, a i rijeke i puteve da se ispravno usmjeravate", /15/ "a i putokaze, a i po zvijezdama se oni upravljaju": /16/ "Pa da li je onda Onaj Koji stvara kao onaj koji ne stvara?! Urazumite se!" /17/ "Ako vi budete brojili Allahove blagodati, nećete ih nabrojati; Allah, uistinu, prašta i milostiv je..." /18/

Uzvišeni obavještava o tome da je pokorio veliko more iz milosti i dobročinstva prema Svojim robovima i potčinio ga njima tako da mogu ploviti po njemu i jesti ribe, manje i veće, i drugo što se nalazi u njemu. Dozvolio je Svojim robovima meso iz mora, bilo živo ili mrtvo, bilo da je čovjek u ihramima (za vrijeme hadža ili umre) ili ne. U njemu je stvorio raznovrsne blagodati, dragulje, i olakšao im njihovo vađenje. On je potčinio more tako što ono nosi lađe koje ga sijeku ploveći po njemu. On je Onaj Koji je uputio Svoje robove da grade lađe slijedeći u tome Nuha, a.s., koji je prvi plovio lađom i od koga su ljudi preuzeli vještinu gradnje lađa, generacija za generacijom. Pa oni plove njima iz jedne zemlje u drugu, noseći u njih i odnoseći iz njih ono što im je potrebno. Zbog toga Uzvišeni, slava Njemu, kaže: **"...da biste nešto iz obilja Njegovog stekli i da biste zahvalni bili"**, na Njegovim blagodatima i dobročinstvu. Zatim Uzvišeni spominje Zemlju, te visoka, čvrsta brda na njoj kako se ne bi na njoj dešavali udari, da bi je prilagodio njihovim životima na njoj, te Uzvišeni veli: **"...i planine nepomičnim učinio". (79:32).**

Uzvišeni veli: **"...i rijeke i puteve"**, tj. učinio je na njoj rijeke koje teku iz jednog mjesta u drugo, noseći opskrbu robovima. Rijeka izvire na jednom mjestu, a nosi nafaku stanovnicima drugog mjesta, presijeca predjele, prodire kroz brda i brežuljke, pa stiže do mjesta koje joj je Allah, dž.š., odredio, teče i vijuga u jednom trenutku, presijeca se i ponire u drugom, na putu između izvora i ušća. Pa, slava Onome Koji je

odredio, podredio i olakšao tako, nema drugog boga osim Njega, a niti Gospodara osim Njega.

Također, učinio je na njoj (Zemlji) pravce, tj. puteve koji vode iz jednog grada u drugi, koji vijugaju između brda u bilo koji dio na Zemlji. Uzvišeni kaže: **"...i putokaze"**, tj. putokaze između brda i brežuljaka, kojima se rukovode putnici, bilo na kopnu ili na moru, kada zalutaju na putu. Uzvišeni tada kaže:

"A i po zvijezdama se oni upravljaju", u mrklim noćima. Zatim je Uzvišeni upozorio na Svoju veličinu i da On nije potreban obožavanju, nego da veličina i vlast nad svim ovim blagodatima ne pripada nikom drugom do Njemu, nikakvim kumirima, koji ne stvaraju ništa, nego su oni stvoreni. Zbog toga kaže:

"Pa da li je onda Onaj Koji stvara kao onaj koji ne stvara? Urazumite se!" Zatim ih je upozorio na sveopće i neizbrojive Njegove blagodati Svojim robovima i Njegovo dobročinstvo njima, pa zato Uzvišeni veli:

"Ako vi budete brojili Allahove blagodati, nećete ih nabrojati - Allah, uistinu, prašta i milostiv je." Ibn-Džerir kaže: "Uzvišeni Allah, dž.š., prašta kada neko od vas malo zahvaljuje, ako se pokaje i priklanja pokornosti Njemu, pokorava Mu se i slijedi ono čime je On zadovoljan. On je vama milostiv, neće vas kazniti nakon što Mu se vratite i pokajete."

وَاللَّهُ يَكْتُمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾
 وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾
 أَمْوَاتٌ غَيْرُ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾
"Allah zna šta tajite, a šta javno iznosite." /19/ "A oni kojima se oni mjesto Allahu klanjaju - ništa ne stvaraju; oni su sami stvoreni"; /20/ "tvari su, nisu živi i ne znaju kada će biti oživljeni." /21/

Uzvišeni obavještava da On zna sve tajne, kao što zna i sve što javno iznosite, i sve će biti nagrađeno ili kažnjeno prema radu, bilo dobro ili zlo. Zatim obavještava da kumiri, koje zazivaju, mimo Allaha, ne stvaraju ništa, već su oni stvoreni. Uzvišeni kaže:

"...tvari su, nisu živi", tj. oni nemaju dušu pa ne čuju, ne vide i ne razumiju:

"...i ne znaju kada će biti proživljeni", tj. ne shvataju kada će biti njihovo proživljenje, pa kako se od onoga sa ovakvim osobinama može nadati koristi, nagradi ili kazni? Onaj od koga se to nada i očekuje jeste Onaj Koji zna sve stvari, Onaj Koji je sve stvari stvorio.⁴²¹

⁴²¹ Rekao sam: kumire koje obožavaju - nisu obožavali lično njih, nego su obožavali one koje oni predstavljaju. Obožavali su one u čijim su likovima isklesani ovi kipovi, pozivajući se na to da ih oni približavaju Allahu, iako su oni mrtvi, ne čuju, ne vide i ne razumiju, ne znaju kada će biti proživljeni.

Ovakvi opisi nisu svojstveni neorganskom svijetu i kamenju, nego su to svojstva dobrih ljudi koji su umrli. Dokaz je za to što ih Allah,

إِلَهُكُمْ
إِلَهُ وَحِدٌ قَالِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ
مُشْكِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَاجِرُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُشْكِرِينَ ﴿٢٣﴾

"Vaš Bog je - jedan Bog! Srca onih koji u onaj svijet ne vjeruju, poriču, oni se ohološću razmeću", /22/ "nema sumnje da Allah zna i ono što oni tajе, a i ono što javno iznose; On doista ne voli one koji se ohole." /23/

Uzvišeni obavještava da je samo On Bog i da nema drugog boga osim Njega, On je Jedan, individuum, i utočište svakom. Također obavještava da nevjernička srca to poriču, te govori o njihovom čuđenju tome

"Kada se Allah samo spomene, grče se srca onih koji u onaj svijet ne vjeruju, a kada se spomenu oni kojima se oni pored Njega klanjaju, odjednom ih radost obuzme" (39:45), te kaže: "...oni se ohološću razmeću", tj. od obožavanja Allaha, a uz to njihova srca negiraju Allahovu Jednoću (tevhid), kao što Uzvišeni veli:

"Oni koji iz oholosti neće da Mi ibadet čine - ući će, sigurno, u Džehennem poniženi." (40:60)

Zbog toga Uzvišeni ovdje kaže: **"...nema sumnje",** tj. sigurno je istina,

"...da Allah zna i ono što oni tajе a i ono što javno iznose", tj. On će ih kazniti za to sigurnom i potpunom kaznom,

"On doista ne voli one koji se ohole."

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أُنزِلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِمَّنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ

"A kada ih neko upita: 'Šta to Gospodar vaš objavljuje?' - oni odgovaraju: 'Naroda drevnih izmišljotine!'" /24/ "da bi na Sudnjem danu nosili čitavo breme svoje i dio bremena onih

koje su, a da oni nisu bili svjesni, u zabludu doveli. A grozno je to što će oni nositi!" /25/

Uzvišeni kaže: kada neko te lašce upita:

"...šta to Gospodar vaš objavljuje - oni odgovaraju", odbijajući odgovor, **"...naroda drevnih izmišljotine",** tj. ne objavljuje ništa. On je onaj koji vam prenosi i čita drevne legende i izmišljotine, tj. preuzete iz knjiga prethodnih naroda, kao što Uzvišeni kaže:

"...i govore: 'To su izmišljotine naroda drevnih; on traži da mu se pripisuju i ujutro i uvečer da mu ih čitaju'" (25:5), tj. potvaraju poslanike i iznose lažne, neispravne, različite, suprotne stavove. I ovako, svaki onaj koji izade iz okvira istine, bez obzira šta rekao, griješi.

Uzvišeni kaže:

"...da bi na Sudnjem danu nosili čitavo breme svoje i dio bremena onih koje su, a da oni nisu bili svjesni, u zabludu doveli", tj. neka sami snose grijeh svojih zabluda i grijeh zbog obmanjivanja drugih i slijeđenja drugih, kao što se navodi u hadisu: (713) "Ko poziva na uputu imat će nagradu kao što su nagrade svih onih koji ga slijede, a to neće nimalo okrnjiti njihove nagrade, a onaj ko poziva u zabludu, imat će grijeha onoliko koliko svi oni koji ga slijede, a ti grijesi neće nimalo umanjiti njihove grijehе."

Mudžahid veli: "Oni će nositi breme svojih grijehа i grijehе svih onih koji ih slijede, a neće im umanjiti niti olakšati nimalo njihovu kaznu",

"...a grozno je to što će oni nositi", tj. nositi kao tovar, breme, teret na svojim plećima.

قَدَّمَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
فَأْتَى اللَّهَ بُنْيَانُهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّفْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَنْهَمُ
الْعَدَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْرِجُهُمْ وَيَقُولُ أَيُّ
شُرَكَائِي الَّذِينَ كُنتُمْ تُشْفِقُونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ
الْخُرْجِيَّ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾

"I oni prije njih spletke su pleli, pa je Allah iz temelja zgrade njihove porušio, i krov se na njih srušio - stigla ih je kazna odakle nisu očekivali." /26/ "A na Sudnjem danu On će ih osramotiti i upitati: 'Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali, oni zbog kojih ste se prepirali?' Oni koji su razumni reći će: 'Danas će bruka i muka nevjernike stići.'" /27/

Uzvišeni kaže: **"I oni prije njih spletke su pleli".** Ibn-Abbas kaže: "To je Nimrod", a Zejd ibn Eslem kaže: "Prvi silnik koji je bio na Zemlji jeste Nimrod". Allah, dž.š., poslao mu je komarca, pa mu je ušao u nozdrvu. U tom stanju ostao je 400 godina udarajući se u glavu čekićima. Četiri stotine godina bio je nasilnik, pa ga je Allah, dž.š., kažnjavao onoliko

dž.š., opisuje sa svojstvima razumnih bića, muškaraca, tj. kada ih spominje u množini, spominje ih sa harfom vavom, i nunom na kraju.

Da su bili neorganske tvari, za njihov opis bi se reklo:

Ali, pošto je rečeno: postalo je jasno da se Allahova nakana odnosi na one dobre ljude na čije su likove isklesani kipovi. Mnogobošci u našem vremenu nisu ništa bolji od tih. Oni su samo zamijenili kipove grobovima. Možda je zavedenost grobovima veća opasnost od zavedenosti kipovima jer je tijelo tog dobrog čovjeka prisutno unutar groba i zavedenost tim čovjekom u kaburu, kome se moli mimo Allaha, veća je od zavedenosti kipom koji predstavlja samo njegov lik, a da njegovi obožavaoci i ne znaju gdje mu je grob i da tako budu blizu njegovog tijela.

Bože naš, odstrani od nas opasna mjesta i pad u zabludu, ne dozvoli da se u našim srcima nađe mjesta za obožavanje bilo kog drugog osim Tebe, uljepšaj naš završetak potpunim imanom i upotpunjenom vjerom u Tebe.

koliko je vladao. Zatim ga je usmrtio, i on je onaj koji je izgradio visoki zamak koji strši ka nebu, a Uzvišeni kaže: **"...pa je Allah iz temelja zgrade njihove porušio"**, tj. srušio ih iz temelja i uništio njihov rad, kao što Uzvišeni kaže:

"Kad god pokušaju potpaliti ratnu vatru, Allah je ugasi." (5:64)

A ovdje Allah, dž.š., kaže:

"...pa je Allah iz temelja zgrade njihove porušio i krov se na njih srušio - stigla ih je kazna odakle nisu ni očekivali. - A na Sudnjem danu On će ih osramotiti", tj. pokazat će njihove spletke pa neće moći sakriti svoje skrivene misli, Allah će ih, dž.š., objelodaniti, kao što Uzvišeni kaže:

"...onoga Dana kada tajne budu otkrivenel", (86:9) tj. objelodaniti i razglasiti ih, kao što je to navedeno i u dva "Sahiha", a što prenosi Ibn-Omer, pa kaže: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: (714) 'Na Sudnjem danu svaki će nevjernik imati zastavu iza leđa (zadnjice), shodno veličini njegovog nevjerstva, pa će se reći: ovo je nevjerstvo i vjerolomstvo toga i toga.'"

Ovako će se pokazati i objelodaniti ljudima oni koji su skrivali svoje spletke pa će ih Allah, dž.š., osramotiti pred svim stvorenjima pa će ih njihov Gospodar upitati - Njemu pripada svaka slava - prekoravajući ih i grdeći ih: **"Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali, oni zbog kojih ste se prepirali?"**, tj. borili se i suprotstavljali na njihovom putu, gdje su oni da vam pomognu i izbave vas iz ovog stanja? Kao što Uzvišeni veli:

"...mogu li vam oni pomoći, a mogu li i sebi pomoći?", pa Uzvišeni dalje veli: **"...kada čovjek ni snage ni branioca neće imati" (86:10)**, pa kada im se predstavi i podastre dokaz, pokaže im se argument i obistini se riječ, pa budu šutjeli ne tražeći ispriku u trenutku kada nema više bježanja i povratka: **"Oni koji su razumni reći će"**, oni su prvaci na dunjaluku i na ahiretu, i koji obavještavaju o Istini na dunjaluku i na ahiretu, pa tada kažu:

'Danas će bruka i muka nevjernike stići', tj. bruka, sramota i kazna danas će ih zadesiti i obuhvatiti svakoga ko je nijekao Allaha, dž.š., i pridruživao Mu druga, koji nije ni štetio, a ni koristio.

الَّذِينَ تَوْفِقُهُمُ الْمَلَائِكَةُ
ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْفَوْا السَّلَامَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ
عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٨﴾ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
فَلَيْسَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٣٩﴾

"...kojima su meleki duše uzeli u času kad su nevjernici bili. I oni će se pokoriti i reći: 'Mi nismo nikakvo zlo činili!' - Jeste, Allah, doista dobro zna ono što ste radili", /28/ "zato ulazite na kapije Džehennema, u njemu ćete

vječno ostati!" "O kako će prebivalište onih koji su se oholili - grozno biti!" /29/

Uzvišeni obavještava o stanju mušrika i zlu koje su sebi nanijeli, kada im dođu meleki da im uzmu njihove zle duše **"...i oni će se pokoriti"**, tj. javno će priznati da čuju i pokoravaju se i da bi se spasili reći će: **"Mi nismo nikakvo zlo učinili"**, kao što kažu na Dan povratka: **"...Gospodara nam našeg, mi nismo nikoga Allahu ravnim smatrali" (6:23)**, pa će Allah, dž.š., reći negirajući ono što oni o tome kažu:

"Jeste, Allah, doista, dobro zna ono što ste radili, zato ulazite kroz kapije Džehennema, u njemu ćete vječno ostati: o kako će prebivalište onih koji su se oholili - grozno biti", tj. ružno li je boravište, ružan li je položaj i mjesto u kući poniženja i prezrenosti svakog onog koji se oholio, negirao ajete i dokaze Allaha, dž.š., i slijeđenje Njegovih poslanika. Oni će ući u Džehennem danom svoje smrti, sa svojim dušama, a njihova će tijela zadesiti i snaći još u njihovim grobovima džehemenska vrelna i vatra.

A kada nastupi Sudnji dan, njihove će se duše vratiti u njihova tijela i vječno će ostati u džehemenskoj vatri, kao što Uzvišeni veli:

"Oni će se ujutro i uvečer u vatri pržiti, a kada nastupi Čas: 'Uvedite Faraonove ljude u patnju najtežu!'" (40:46)

* وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّفَقُوا مَاذَا أَنْزَلْنَا رَبُّكُمْ
قَالُوا خَيْرٌ وَالَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَّإِلَّا لَأَخِرُ
خَيْرٌ وَلَنَعْمَ دَارُ الْمُنَفِّينَ ﴿٣٥﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُجْرَى مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ كَذَلِكَ نُجْزِي الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾
الَّذِينَ تَوْفِقُهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ فَاَدْخُلُوا
الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٧﴾

"A onima koji su se Allaha bojali reći će se: 'Šta je objavljivao Gospodar vaš?' 'Dobro!' - odgovorit će. Oni koji čine dobra djela imat će još na ovom svijetu lijepu nagradu, a onaj svijet je, sigurno, još bolji. O kako će boravište onih koji su se Allaha bojali - divno biti!" /30/ "edenski perivoji u koje će ući, kroz koje će rijeke teći, i u kojima će sve što zaele imati. Tako će Allah one koji Ga se budu bojali nagraditi", /31/ "one kojima će meleki dušu uzeti - a oni čisti, i kojima će govoriti: 'Mir vama! Udite u Džennet zbog onoga što ste činili!'" /32/

Ovo je izvješće o sretnima, za razliku od onoga što se konstatuje o nesretnicima, koji kažu da Allah, dž.š., nije objavio ništa, nego da su to legende i izmišljotine starih, ranijih naroda.

A što se tiče vjernika, sretnih, kada su upitani za ono što je Allah, dž.š., objavio, kažu "dobro", tj. milost i blagodat za onoga ko to dobro slijedi i vjeruje u njega. Zatim je obavijestio, Slava Njemu, o onome što im je obećao, pa Uzvišeni veli:

"Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život, i doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili", (16:97) tj. izvještava da je vječna kuća bolja od dunjalučkog života, a da je nagrada na ahiretu potpunija od nagrade na dunjaluku, kao što Uzvišeni veli Svome Poslaniku, s.a.v.s.: **"Onaj je svijet, zaista, bolji za tebe od ovog svijeta", (93:4)** zatim je opisao kuću ahireta, pa Uzvišeni veli: **"O kako će boravište onih koji su se Allaha bojali - divno biti."**

Uzvišeni kaže: **"edenski perivoji"**, što je zamjena (bedel) za konstrukciju: **"u koje će ući"**, tj. u kojima će boraviti, **"i kroz koje će rijeke teći"**, tj. između stabala drveća i njihovih dvoraca, **"u kojima će sve što zažele imati"**, kao što Uzvišeni veli: **"U njemu će biti sve što duše zažele i čime se oči naslađuju, i u njemu ćete vječno boraviti" (43:71)**, a Uzvišeni veli: **"Tako će Allah one koji Ga se budu bojali nagraditi"**, tj. tako Allah, dž.š., nagrađuje svakoga ko vjeruje u Njega, boji Ga se i radi dobro. Zatim je Uzvišeni obavijestio o stanju vjernika prilikom smrti, pa kaže da su oni dobri, tj. oslobođeni i čisti od širka, prljavštine i svakog zla, njih će meleki pozdravljati i obradovati će ih Džennetom, kao što Uzvišeni kaže:

"Onima koji govore: 'Gospodar naš je Allah', pa poslije ostanu pri tome - dolaze meleki: 'Ne bojte se i ne žalostite se, i radujte se Džennetu koji vam je obećan.' 'Mi smo zaštitnici vaši u životu na ovom svijetu, a i na onom: u njemu ćete imati sve ono što duše vaše zažele, i što god zatražite - imat ćete', 'bit ćete počašćeni od Onoga Koji prašta i Koji je Milostiv.'" (41:30-32)

Već smo spomenuli hadise koji govore o uzimanju duša vjernika i duša nevjernika, kod tumačenja riječi Uzvišenog:

"Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na ovom i na onom svijetu, a nevjernike će u zabludi ostaviti; Allah radi što hoće." (14:27)

هَلْ يَظُنُّونَ إِلَّا أَن نَّأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ
أَوْ يَأْتِي أَمْرٌ رَّبِّكَ كَذٰلِكَ فَعَلَّ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ
وَلٰكِن كَانُوْا اَنْفُسُهُمْ يَظِلُوْنَ ﴿٣٦﴾ فَاصْبِرْ لَهُمْ سَيٰٓئٰتٍ مَّا عَمِلُوْا
وَاصْبِرْ لَهُمْ مَّا كَانُوْا يَدْعِيْنَ سِتْرًا ﴿٣٧﴾

"Zar mnogobošci čekaju da im dođu meleki, ili da dođe kazna Gospodara tvoga? Tako su postupili i oni prije njih; Allah nije bio nepravedan prema njima, oni su sami prema

sebi bili nepravedni", /33/ "i stigla ih je kazna za ružna djela koja su činili, i sa svih strana ih je snašlo ono čemu su se rugali." /34/

Allah, dž.š., prijete mušricima da oni ne mogu očekivati ništa, nego da im meleki uzmu duše ili da nastupi Sudnji dan sa Allahovom naredbom uz grozote koje on sobom nosi. **"Tako su postupili i oni prije njih"**, tj. ovako su isto nevjernici bili i njihovi prethodnici dok nisu iskusili Allahovu kaznu i zadesilo ih je ono što ih je zadesilo: patnja i kazna.

"Allah nije bio nepravedan prema njima", jer ih je obavijestio o tome i donio dokaz objavljivanjem Svojih knjiga,

"oni su sami prema sebi bili nepravedni", tj. negiranjem poslanika, pa ih je zadesila nesreća, Božija kazna za to, **"i sa svih strana ih je"**, tj. zahvatila ih je i obuhvatila bolna kazna za **"...ono čemu su se rugali"** kada su ih poslanici upozoravali na kaznu; zbog toga će im na Sudnjem danu biti rečeno: **"Ovo je vatra koju ste poricali." (52:14)**

وَقَالَ الَّذِيْنَ اٰسْرُوْا لَوْ شَاءَ اللّٰهُ
مَا عَبَدْنَا مِنْ دُوْنِهِ مِنْ شَيْءٍ نَّحْنُ وَلَا اٰبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُوْنِهِ مِنْ
شَيْءٍ كَذٰلِكَ فَعَلَّ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَهَّلَ عَلٰى الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ
الْمُبِيْنُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِيْ كُلِّ اُمَّةٍ رَّسُوْلًا اَنْ اَعْبُدُوْا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوْا
الطَّاغُوْتِ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدٰى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّنَّ عَلَيْهِ الضَّلٰلَةَ
فِيْءِ رُءُوْفٍ اِلَّا رِءُوْفًا نَّظَرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكذِبِيْنَ ﴿٣٦﴾
اِنْ تَحْرِيْصٌ عَلٰى هُدٰىهِمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَّاصِرِيْنَ
﴿٣٧﴾

"Oni koji Njemu druge smatraju ravnim govore: 'Da je Allah htio ne bismo se ni mi ni preci naši, pored Allaha, nikome klanjali i ne bismo, bez Njegove volje, ništa zabranjenim smatrali.' Tako su isto i oni prije njih postupali. 'A zar su poslanici bili dužni što drugo već da jasno obznane?' /35/ 'Mi smo svakom narodu poslanika poslali: Allahu ibadet činite, a kumira se klonite!' 'I bilo je među njima onih kojima je Allah na Pravi put ukazao, a i onih koji su zaslužili da ostanu u zabludi; zato putujte po svijetu da vidite kako su završili oni koji su poslanike u laž utjerivali." /36/ "Ma koliko ti želio da oni budu na pravom putu, Allah neće ukazati na Pravi put onome koga je u zabludu stavio i njima niko neće pomoći." /37/

Uzvišeni obavještava o samoobmani i zavedenosti mušrika mnogoboštvom i o njihovim ispricama u vezi

s tim, a pravdali su se Allahovim određenjem, pa im kaže:

"Da je Allah htio, ne bismo se ni mi ni preci naši, pored Allaha, nikome klanjali, i ne bismo bez Njegove volje ništa zabranjenim smatrali", tj. ni behiri, ni saibi, a ni vesili⁴²² (1) i slično tome, što su oni izmislili. Sadržaj je njihovog govora slijedeći: "Da Allah mrzi ono što radimo prekorio bi nas kaznom i ne bismo to radili", Njihove nejasnoće i podozrenja odbacuje, pa kaže:

"A zar su poslanici bili dužni što drugo, već da jasno obznane", tj. nije kako vi smatrate. Allah, dž.š., to vam je najodlučnije odbacio, i najžešće ih prekorio, i zabranio vam to nesumnjivo, i slao je poslanike svakome narodu, a svi su oni pozivali u ibadet i vjerovanje u samo Jednog Boga, Allaha, dž.š.:

"Allahu ibadet činite, a kumira se okanite", tako su govorili od vremena kad se dogodio širk u ljudskom rodu kod Nuhovog naroda, koji im je poslan. On je bio prvi resul (poslanik)⁴²³ koga je Allah, dž.š., poslao stanovnicima Zemlje, a posljednji je poslanik Muhammed, s.a.v.s., koji je poslan i ljudima i džinima, na istoku i na zapadu, tj. gdje god se nalazili, kao što Uzvišeni kaže:

"Prije tebe nijednog poslanika nismo poslali, a da mu nismo objavili: 'Nema Boga osim Mene, zato Meni ibadet činite.'" (21:25)

Uzvišeni u ovome ajeti - kerimu kaže:

"Mi smo svakom narodu poslanike poslali: 'Allahu ibadet činite, a kumira se klonite!'", pa kako onda bilo koji od mušrika može nakon ovoga reći: **"Da je Allah htio, ne bismo se ni mi ni preci naši, pored Allaha, nikome klanjali."** Ako oni smatraju da imaju u Allahovoj šerijatskoj volji ispriku za ono što čine, to ne stoji, jer im je On to zabranio putem Svojih poslanika, a što se tiče Njegove univerzalne volje, tj. da im je to omogućeno određenjem, oni u tome nemaju nikakvog argumenta.⁴²⁴

⁴²² El-behire je životinja kojoj su rezali uši i niko je nije muzao, tako da je bila određena njihovim kumirima. Es-saibe je ona koju su prepuštali svojim kumirima i nisu na nju ništa tovarili. El-vesile je deva koja prvi put okoti muško, zatim okoti žensko, i to jedno iza drugog. U tom slučaju su je ostavljali za svoje kumire. (Prenose El-Buhari i Muslim.)

⁴²³ Ovo je s obzirom da postoji razlika između termina "resul" i "nebijj".

⁴²⁴ Rekao sam: Jer univerzalna volja nije ta koja ih je prisilila da izaberu nevjerovanje kao svoju ideologiju, jer akida (ideologija) spada u "tekliif" - zaduženje, u čemu je Allah, dž.š., dao čovjeku apsolutnu volju izbora, kako bi zaslužio kaznu ili nagradu.

Pošto je Allah, dž.š., i prije nego je stvorio čovjeka (mukellef) znao da će mu biti predočeno i vjerovanje i nevjerovanje i da će on izabrati nevjerovanje, npr., On mu ga je propisao i odredio i to je bila Njegova volja prema tom čovjeku. Upravo je ovo ta univerzalna (kozmička) volja. Zatim, nakon što ga je stvorio i pošto je dostigao godine kada je šerijatski obavezan, taj je čovjek odabrao nevjerovanje shodno univerzalnoj volji. Pa gdje on ima dokaz za ono što čini u univerzalnoj volji?!

Što se tiče stvari i pitanja koja su neobavezujuća, univerzalna je volja za njega obavezna kao što ga je Allah, dž.š., npr. stvorio crna ili

Zatim ih je Uzvišeni prekorio kaznom na ovome svijetu nakon upozorenja poslanika, pa zbog toga Uzvišeni veli:

"I bilo je među njima onih kojima je Allah na pravi put ukazao, a i onih koji su zaslužili da ostanu u zabludi; zato putujte po svijetu da vidite kako su završili oni koji su poslanike u laž utjerivali", tj. raspitujte se šta je bilo sa onima koji su se suprotstavljali poslanicima i koji su nijekali Istinu, **"njih je Allah istrijebio, a to čeka i ostale nevjernike". (46:10)**

Zato je Uzvišeni upoznao Svog Poslanika, s.a.v.s., s tim da im neće koristiti njegovo nastojanje da ih uputi ako je Allah, dž.š., želio njihovu zabludu, kao što Uzvišeni veli obavještavajući o Nuhu, a.s., kada je rekao svome narodu:

"Ako Allah hoće da vas ostavi u zabludi, neće vam savjet moj koristiti, ma koliko vas ja želio savjetovati." (11:34)

"Ma koliko ti želio da oni budu na Pravome putu, Allah neće ukazati na Pravi put onome koga je u zabludu stavio"⁴²⁵, tj. koga je Allah, dž.š., u zabludu doveo, nema ni jednog stvorenja koje ga može uputiti, osim Allaha, **"i njima niko neće pomoći"**, spasiti ih od Njegove kazne i Njegovih okova:

"Samo On stvara i upravlja. Uzvišen neka je Allah, Gospodar svjetova." (7:54)

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مِنْ بَيْنِ أُمَّمٍ
عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لَيْسَ لَهُمُ الَّذِينَ
يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا
قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

"Oni se zaklinju Allahom, najtežom zakletvom: 'Allah neće oživjeti onoga koji umre!' A hoće, to je Njegovo obećanje koje će se doista ispuniti - samo to većina ljudi ne zna." /38/ "...da bi im objasnio oko čega su se razilazili i da bi saznali oni koji nisu vjerovali da su lašci bili". /39/ "Ako nešto hoćemo, Mi samo za to reknemo: 'Budi!' - i ono bude." /40/

Uzvišeni obavještava o nevjernicima da su oni vrlo bezobzirno govorili o vjerovanju u Uzvišenog Allaha,

slijepa i slično tome, dakle, ono što ne predstavlja njegov izbor, on je prisiljen na to i iz toga ne proistječe nikakva njegova odgovornost. On se, u tom slučaju, može pozivati na univerzalnu volju. Stoga, svaka univerzalna volja koja je vezana za šerijatsku ne može biti argument čovjeku za ono što čini. Allah, dž.š., najbolje zna i On je Taj Koji upućuje na ono što je ispravno.

⁴²⁵ Rekao sam: Allah, dž.š., nikoga ne dovodi u zabludu a da mu prethodno nije dostavio uputu i donio mu dokaz za to, i nakon apsolutnog i slobodnog izbora čovjeka - mukellefa. Ako izabere zabludu poslije toga i bude joj predan, onda će ga Allah, dž.š., odvesti u zabludu i kaznit će ga kako zasluži.

dž.š., a to je da On neće proživiti mrtve, pa su se zakleli da će postupati suprotno onom što su im dostavili poslanici, negirajući ono što su im oni lično dostavili, pa Uzvišeni kaže, negirajući ih i demantirajući ih i odgovarajući im: **"Da. Svakako"**, tj. sigurno će proživljenje biti,

"to je Njegovo obećanje koje će se, doista, ispuniti", tj. ono je neminovno, ono se mora dogoditi, **"samo što većina ljudi ne zna"**, tj. njihovo je neznanje uzrokom njihovog suprotstavljanja poslanicima i njihovog nevjerovanja. Zatim Uzvišeni spominje Svoju mudrost u povratku i proživljenju tijela, pa Uzvišeni kaže:

"Da bi im objasnio", tj. ljudima **ono oko čega su se razilazili**", tj. u svim stvarima,

"i da bi saznali oni koji nisu vjerovali da su lašci bili", tj. u njihovoj vjeri i u njihovim kletvama da Allah neće proživiti onoga koji je umro. Zbog toga će biti pozvani na Sudnjem danu da kušaju džehenemsku vatru i Zebanije će im reći:

"Ovo je vatra koju ste poricali", "pa, je li ovo čarolija ili vi ne vidite?" "Pržite se u njoj, isto vam je trpjeti ili ne trpjeti - to vam je kazna za ono što ste radili." (52:14-16)

Zatim ih je obavijestio o Njegovoj moći nad svim stvarima, nad svim što On hoće, Njega ništa ne umara ni na Zemlji niti na nebesima, nego - kada On nešto naredi i ako nešto hoće - On samo rekne: "Budi!", i to bude , a takav je slučaj i sa proživljenjem. Ako želi nešto stvoriti, On to naredi samo jednom, pa bude kako On hoće, kao što kaže Uzvišeni:

"I naređenje Naše samo je jedna riječ - sve bude u tren oka", (55:50) tj. Mi mu naredimo samo jednom i to postane. On ne treba ništa da potvrđuje i dvaput ponavlja, Uzvišen je On. Njemu se ništa ne opire niti Ga sprečava. Njegova vlast i Njegova veličina i moć nadvladava sve stvari. Nema drugog boga osim Njega, a niti Gospodara osim Njega.

Ibn Ebi-Hatim prenosi od Ebu-Hurejrea, koji kaže: (715) "Uzvišeni Allah, dž.š., kaže: 'Čovjek Me je psovao, a to mu nije trebalo, negirao Me je i nije Mi vjerovao i to mu nije trebalo.' Što se tiče nevjerovanja u Mene, kaže:

'Oni se zaklinju Allahom, najtežom zakletvom: 'Allah neće oživiti onoga koji je umro.' A Ja kažem:

'A hoće, to je Njegovo obećanje koje će se, doista, ispuniti - samo što većina ljudi ne zna', a što se tiče čovjekovog psovanja Mene, on kaže:

'Allah je jedan od trojice!', a Ja kažem:

'Reci: On je Allah - Jedan! Allah je utičište svakom! Nije rodio i rođen nije i niko Mu ravan nije.'" (112:1-4) Ovako je ovaj hadis naveden kao onaj koji seže do Ebu-Hurejrea (mekuf), a u dva "Sahiha" prenosi se kao merfu', hadis koji seže sve do Muhammeda, a.s., sa drugačijim tekstom.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا
فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لِنَبِيِّنَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَا جَزَاءَ لِمَنْ أَخَذُوا
أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

"One koji se iseše Allaha radi, nakon što su bili progonjeni, Mi ćemo još na ovom svijetu na lijepo mjesto smjestiti; a nagrada na onom svijetu bit će još veća - kad bi oni samo znali", /41/"...onima koji budu trpjeli i u Gospodara svoga se uzdali." /42/

Ovaj kur'anski ajet objavljen je, a Allah najbolje zna, u vrijeme iseljenja muslimana u Abesiniju, koji su bili izloženi žestokom maltretiranju od svojih sunarodnjaka u Meki, tako da su morali otići iz onoga čemu su bili izloženi, otići u drugu državu, Abesiniju, kako bi mogli ibadet činiti svome Gospodaru, a među njima su bili Osman ibn Affan, sa kojim je bila njegova žena Rukija, kćerka Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zatim Džafer bin Ebi-Talib, sin amidže Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zatim Ebu-Seleme bin Abdullah, crnac u grupi od osamdeset ljudi i jedna žena, Allah bio zadovoljan njima a i oni Njime. To je On i učinio (da budu Njime zadovoljni), pa im je Uzvišeni obećao nagradu na oba svijeta, pa kaže: **"Mi ćemo ih još na ovom svijetu na lijepo mjesto smjestiti."**

Allah, dž.š., već im je nadoknadio to iseljenje lijepim smještajem u Medini i obilnom nafakom u njoj, boljom nego što su ranije imali. Jer, ako neko nešto ostavi u ime Allaha, dž.š., On će mu to nadoknaditi nečim boljim za njega. Tako se i desilo, pa im je Allah, dž.š., u toj zemlji omogućio pa su postali vođe i vladari, a svi su se oni iskreno bojali Allaha.

Zatim Uzvišeni obavještava da njima pripada nagrada na budućem svijetu veća nego na dunjaluku, pa Uzvišeni kaže: **"A nagrada na onom svijetu bit će veća"**, tj. veća od onoga što smo im dali na dunjaluku,

"kad bi oni samo znali", tj. da su znali oni koji su izostali od Hidžre šta im je Allah, dž.š., pripremio kao nagradu za njihovu pokornost i pokornost Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., zatim ih Uzvišeni opisuje, pa kaže:

"Onima koji budu trpjeli i u Gospodara se svoga uzdali", tj. trpjeli maltretiranja svojih sunarodnjaka oslanjajući se na Allaha, dž.š., Koji im je uljepšavao njihov svršetak i kraj i na dunjaluku i na ahiretu.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجَالًا نُوحِيَ إِلَيْهِمْ فَسَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ
إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِنُبَيِّنَ
وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤٤﴾

"Mi smo i prije tebe samo ljude kao poslanike slali i objavljivali im - pitajte sljedbenike

Knjige ako ne znate" - /43/ "jasne dokaze i knjige. A tebi objavljujemo Kur'an, da bi objasnio ljudima ono što im se objavljuje, i da bi oni razmislili." /44/

Ed-Dahhak prenosi od Ibn-Abbasa: "Nakon što je Muhammed, a.s., poslan od Allaha, dž.š., jedna je grupa Arapa to negirala, pa su rekli: 'Allah je veći od toga da Mu poslanik bude čovjek', pa je Uzvišeni Allah objavio:

'Zar je čudno ljudima što Mi objavljujemo jednom između njih': 'Opominji ljude!...' (10:2)

"Mi smo i prije tebe samo ljude kao poslanike slali i objavljivali im - pitajte sljedbenike Knjige ako ne znate", znači, pitajte sljedbenike ranije objavljenih knjiga da li su im poslanici bili ljudi ili meleki? Pa, ako su bili meleki - onda ih nemojte prihvatiti, a ako su bili ljudi - ne niječite to da je Muhammed, s.a.v.s., čovjek - poslanik.

Mudžahid prenosi od Ibn-Abbasa, koji kaže da ono što se želi reći pod pojmom (sljedbenici opomene), misli na sljedbenike Knjige. Cilj ovoga jeste da obavijesti da su raniji poslanici prije Muhammeda, a.s., bili, isto tako, ljudi, kao što je i on čovjek.

Uzvišeni kaže: **"Reci: 'Ja sam čovjek kao i vi, samo - meni se objavljuje", (41:6)** zatim Uzvišeni spominje da ih je poslao, **"...sa jasnim dokazima i knjigama",** sa dokazima, potvrđama i da im je Ez-Zubur, kako se kaže u ajetu, a to su knjige, kao što kažu Ibn-Abbas i neki drugi: "Ez-Zubur" jeste množina od "Zebur". Arapi kažu obično: "napisao sam knjigu".

Uzvišeni kaže: **"I sve što su uradili u listovima je." (55:52)** Zatim Uzvišeni kaže: **"a tebi objavljujemo Kur'an".** Riječ "opomena" znači, tj. Kur'an,

"da bi objasnio ljudima ono što im se objavljuje", tj. od njihovog Gospodara, zbog tvog znanja, brige i slijeđenja onoga što ti je Allah, dž.š., objavio, i zbog Našeg znanja da si ti najbolje stvorenje i prvak svih ljudi, pa da im pojasniš ono što je nejasno i da konkretizuješ ono što je uopćeno **"...da bi oni razmislili",** tj. da bi vidjeli sebe i da bi se uputili i tako pobijedili i postigli najveći uspjeh na oba svijeta.

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا

السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٤﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلُبِهِمْ فَهُمْ مَمْضُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّهُمْ مِنْ فَوقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

A zar su sigurni oni koji ružne podmuklosti snuju - da ih Allah neće u zemlju utjerati ili da im neće, odakle ne mogu ni pomisliti, kazna doći", /45/ "ili da ih neće na putovanjima njihovim kazniti, oni neće umaći", /46/ "ili da

ih neće malo - pomalo kažnjavati? Ali Gospodar vaš je, doista, blag i milostiv." /47/

Uzvišeni obavještava o Svojoj blagosti i davanju vremena grješnicima koji rade loša djela i pozivaju u njih, prave spletke među ljudima svojim pozivanjima k tim djelima i navođenjima ljudi na ta djela, uprkos tome što ih je Uzvišeni moćan u zemlju utjerati ili ih kazniti žestokom kaznom, odakle se ne mogu ni nadati, kao što Uzvišeni kaže:

"Jeste li sigurni da vas Onaj Koji je na nebesima neće u zemlju utjerati, kad se ona počne iznenada tresti? Ili, jeste li sigurni da Onaj Koji je na nebesima na vas neće vjetar s kamenjem poslati? Tada biste saznali kakva je prijetnja Moja." (67:16,17)

Uzvišeni kaže: **"I da li ih neće na putovanjima njihovim kazniti",** tj. u njihovim traganjima za životnim potrebama i zaokupljenošću njima na njihovim putovanjima, pa Uzvišeni veli: **"Oni neće umaći",** tj. u bilo kakvom stanju bili, neće umaći Allahovoj kazni.

Uzvišeni kaže: **"Ili da ih neće malo - pomalo kažnjavati?",** ili u stanju straha i njihove zaplašenosti koja ih obuzima, Allah će ih, dž.š., time kažnjavati, i On će ih potpuno dostići. Ono što se postiže i očekuje ovim strahom jeste Njegova moć i snaga, a zatim Uzvišeni kaže:

"Ali, Gospodar vaš je, doista, blag i milostiv", tj. On vam ne požuruje kaznu. U dvjema zbirkama sahih hadisa kaže se: (716) "Zaista Allah nasilniku dadne vremena (pusti ga), ali kada ga uzme - ne pušta ga." Zatim je Allahov Poslanik, s.a.v.s., proučio: **"Eto, tako Gospodar tvoj kažnjava kad kažnjava sela i gradove koji su nasilje činili. Kažnjavanje od Njeg zaista je bolno i strašno." (11:102)**

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ

مِنْ شَيْءٍ يَنْفَعُهُمْ أَظَلُّوا عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَالِ بِحُجَّتِ اللَّهِ وَهُمْ دَجْرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ سَجْدٌ مِمَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمِمَّا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةِ وَهُمْ لَا يُسْئِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

"Zar oni ne vide da sve ono što je Allah stvorio sad desno, sad lijevo, pruža sjene svoje Allahu poslušno (čineći sedždu) i da je i ono pokorno." /48/ "Allahu sedždu čini sve živo na nebesima i na Zemlji, u prvom redu meleki, a i oni se ne ohole", /49/ "boje se Gospodara svoga, Koji je iznad njih, i čine ono što im se naredi." /50/

Uzvišeni obavještava o Njegovoj veličini, moći i uzvišenosti kojoj su se sva stvorenja pokorila, sve

neorganske tvari, životinje, biljke, ljudi, džini i meleki, te On obavještava da sve što ima sjenu rasprostire svoje sjene desno i lijevo, i jutrom i večerom i pri zalasku sunca... Sve svojom sjenom čini sedždu Allahu, te Uzvišeni kaže: **"oni Mu se pokoravaju"**, tj. ponizno Mu se potčinjavaju. Sedžda svake stvari njena je sjena. Uzvišeni kaže:

"...u prvom redu meleki, a i oni se ne ohole", tj. u svom ibadetu Njemu.

"...boje se Gospodara svoga, Koji je iznad njih", tj. čine Mu sedždu i padaju ničice iz straha i veličaju Uzvišenog Gospodara, **"i čine ono što im se naredi"**, tj. ustrajni su u svojoj pokornosti Uzvišenom Allahu i u izvršavanju Njegovih naredbi, a i ostavljanju Njegovih zabrana.

﴿ وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَذَخَّرُوا مِنَ الْهَيْبَةِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَابْتِئِنَّا فَارَهُبُونَ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَأَصَابًا أَغْيَرَ اللَّهُ تَقْوُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا يَكُم مِّن نَّعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِذَا مَسَّكُمُ الضَّرُّ فَأَلَيْهِ تَجْرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كُفِّرْتُمْ بَدَّكُمْ إِذَا فَرِقْتُم مِّنْكُمْ مَّن سَمِعْتُمْ شُرَكَاءَ لَيْسَ كُفْرُؤُهُمْ بِمَا آتَيْتُمْهُمْ فَتَمْتَمُوا فَمَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

Allah kaže: "Dvojici bogova ne klanjajte se!", samo je jedan Bog, "i samo se Mene bojte!" /51/"Sve što je na nebesima i na Zemlji Njegovo je i Njemu treba uvijek poslušan biti. Zar nekoga drugog osim Allaha da se bojite?" /52/ "Od Allaha je svaka blagodat koju uživete, a čim vas nevolja kakva zadesi, opet od Njega glasno pomoć tražite." /53/ "I kad vam On poslije nevolju otkloni, neki od vas isti čas Gospodara svoga s drugim izjednači", /54/ "da bi nezahvalnost pokazali prema onome što smo im Mi dali. Pa uživajte, ali zbilja, znat ćete!" /55/

Uzvišeni obavještava da nema drugog boga osim Njega i da ne treba obožavati, robovati i pokoran biti nikom drugom osim Njemu, Jedinom, Koji nema druga, On je vladar, Stvoritelj i Gospodar svih stvari:

"I Njemu treba uvijek poslušan biti", tj. uvijek iskreno i čisto vjerovati u Njega, Njemu Jedinom ibadet činiti. Bojte se da mu pridružujete bilo šta, iskreno Mu se pokoravajte, kao što je to On naredio kada kaže: **"Iskreno ispovijedanje vjere dug je Allahu!!!" (39:3)** Zatim obavještava da je On posjednik i koristi i štete. Svako dobro i vrijednosti samo su od Njega:

"opet od Njega glasno pomoć tražite", tj. ustrajavate u težnji Njemu tražeci pomoć od Njega,

zbog vašeg znanja da vam niko osim Njega ne može otkloniti štetu;

"i kada vam On poslije nevolju otkloni, neki od vas isti čas Gospodara svog s drugim izjednače, da bi nezahvalnost pokazali prema onome što smo im Mi dali", to znači: Mi smo im to učinili da budu nevjernici, tj. da zastiru Istinu i zanijeku Allahove blagodati prema njima, kažnjavajući ih za njihov vlastiti izbor prezrenog završetka.

"Pa uživajte, ali, zbilja, znat ćete!", tj. radite što god hoćete, ali ćete sigurno vidjeti svoju ružnu kaznu za ono što ste radili.

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ
تَسَاءَلُونَ لِنَسْأَلَنَ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ
سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذْ ابْتِئَرْنَا أَحَدَهُم بِالْآخَرِ أَنْ ظَلَّ وَجْهُهُ
مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتُورِى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَبِهِ أَيُمْسِكُهُ
عَلَى هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ مِثَلُ السُّوءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

"Mnogobošci onima koji ništa ne znaju ostavljaju dio hrane koju im Mi dajemo. Allaha mi, bit ćete sigurno pitani zato što stalno laži izmišljate." /56/ "Oni Allahu kćeri pripisuju - uzvišen i čist je On! - a sebi ono što priželjkuju." /57/ "I kad se nekom od njih javi da mu se rodila kći, lice mu potamni i postaje potišten", /58/ "krije se od ljudi zbog nesreće koja mu je dojavljena: da li ovako prezren da je zadrži ili u zemlju da je zarovi? Kako ružno oni prosuđuju!" /59/ "Oni koji u onaj svijet ne vjeruju hrdavih su osobina, a Allah ima svojstva najuzvišenija: On je silan i mudar." /60/

Uzvišeni obavještava o ružnim djelima mušrika koji su ibadet činili i robovali nekom drugom osim Allahu, kipovima, idolima, kumirima, i drugim, iz neznanja, i svojim kumirima su pripisivali ono čime ih je Allah, dž.š., opskrbio pa su govorili:

"Ovo je za Allaha", tvrde oni, "a ovo za božanstva naša!" Međutim, ono što je namijenjeno božanstvima njihovim ne stiže Allahu, dok ono što je određeno za Allaha stiže božanstvima njihovim. Kako ružno oni sude." (6:136)

Uzvišeni Allah, dž.š., kune se Svojim plemenitim bićem da će oni biti pitani za to. Onaj koji je nanosio nepravdu i klevetao bit će kažnjen i On je pripremio kaznu **"Allaha mi, bit ćete sigurno pitani zato što stalno laži izmišljate"**, zatim Uzvišeni obavještava o njima da su oni meleke, koji su robovi Milostivog, smatrali ženskim bićima i smatrali da su oni Allahove kćeri, pa su ih obožavali zajedno sa Njim;

Čist je On od toga! Time su načinili veliku grešku s obzirom na sva tri ova stava⁴²⁶, kao što je Uzvišeni rekao:

"Zar su za vas sinovi, a za Njega kćeri?" "To bi tada bila podjela nepravedna", (52:21,22) te Uzvišeni ovdje veli: **"Oni Allahu kćeri pripisuju, Uzvišen i Čist je On"**, tj. On je čist od njihovih pripisivanja i njihovih laži,

"a sebi ono što priželjkuju", tj. mušku djecu, a prezirali su i odbijali žensku, koju su pripisivali Allahu, Uzvišen je Allah, dž.š., i visoko iznad onoga što oni govore:

"I kad se nekom od njih javi da mu se rodila kći, lice mu potamni", tj. očajava zbog brige, **"i postaje potišten"**, zašuti od silne tuge,

"krije se od ljudi", tj. ne voli da ga ljudi vide

"zbog nesreće koja mu je dojavljena: da li ovako prezren da je zadrži ili da je u zemlju zarovi?", tj. ako je zadrži, ostavi u životu, ostavit će je prezrenu, koja nema prava nasljedstva, a niti joj se pridaje bilo kakav značaj. Zbog toga više voli i priželjkuje mušku djecu od ženske

"...ili da je u zemlju zarovi?", tj. živu je u zemlju zakopa, kao što su činili u vrijeme džahilijetskog perioda, tj. prije pojave islama. Pa zar ono što ovoliko mrze i osjećaju odvratnost i odbacuju od sebe, pripisuju Allahu?!

"Kako ružno oni prosuđuju!", tj. ružno li je ono što govore, ružno li je to kako dodjeljuju i ružno li je ono što Njemu pripisuju. Uzvišeni veli:

"I kad se nekom od njih javi da mu se rodila kći, što Svemilosnom pripisuje, lice mu potamni i postaje potišten." Ovdje Uzvišeni kaže:

"Oni koji u onaj svijet ne vjeruju, hrđavih su osobina", tj. oni su sa nedostacima, i zaista, ovo je prikladno da im se pripisuje, **"a Allah ima svojstva najuzvišenija"**, tj. apsolutna, savršena sa svih mogućih stajališta i to je ono što se Njemu može pripisati, **"On je silan i mudar."**

وَلَوْ يَأْخُذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِم مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَرْخِوْنَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَسْنِنَهُمْ ۚ الْكُذِّبَ أَنْ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ ۚ لَآ جَزَاءَ لَهُمُ النَّارُ وَأَنَّهُمْ مُّفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾

"Kad bi Allah ljude zbog grijeha njihovog kažnjavao, ništa živo ne Zemlji ne bi ostavio, ali, On ih do roka određenog ostavlja, i kad rok njihov prođe, ni za tren ga jedan ne mogu ni odgoditi ni ubrzati." /61/ "Oni Allahu pripisuju ono prema čemu sami odvratnost osjećaju i njihovi jezici govore laž da njih čeka

najljepša nagrada; a njih, nema sumnje, vatra čeka: oni će se u nju prvi potjerati." /62/

Uzvišeni obavještava o Svojoj blagosti prema Svojim stvorenjima i pored njihovog nasilja, a da ih Allah, dž.š., kažnjava za sve ono što su zaradili, na licu Zemlje ne bi ostalo ništa živo što se kreće kao posljedica uništenja čovjeka, ali Uzvišeni je blag, prikriva njihova nedjela i odgađa kaznu do određenog roka, tj. ne kažnjava ih odmah. Ebu el-Ahves kaže: "Skoro da je kotrljan kažnjen zbog grijeha ljudi, ali Allah, dž.š., ništa ne odgađa kad mu dođe rok."

Ibn Ebi-Hatim prenosi od Ebu-Derda'a, koji kaže: "Pričali smo sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., pa je on rekao: (717) 'Allah, dž.š., neće odgoditi ništa kada mu dođe propisani rok, nego se produženje života postiže dobrim potomstvom, koje Allah, dž.š., dadne Svome robu. Oni mole Allaha, dž.š., za njega nakon njegove smrti i ta dova dospije do njega u kaburu. Eto, to je produženje života.'"

Uzvišeni kaže: **"Oni Allahu pripisuju ono prema čemu sami odvratnost osjećaju"**, tj. prema kćerima, i partnerima jer oni ne vole da imaju saučesnika u svojim imecima.

Uzvišeni veli: **"I njihovi jezici govore laž da njih čeka najljepša nagrada."** Ovo je negiranje njihove tvrdnje da ih čeka najljepša nagrada na dunjaluku, a ako bude povratka, u njemu ih, također, čeka najljepša nagrada, kao što Uzvišeni veli:

"Ako čovjeku milost Našu pružimo, pa mu je poslije uskratimo, on pada u oćajanje i postaje nezahvalnik. A ako blagodatima obaspemo, poslije nevolje koja ga je zadesila, on će sigurno reći: 'Nevolje su me napustile.' On je, doista, umišljen i razmetljiv." (11:9,10)

Uzvišeni, također, veli:

"Kad ga obaspemo milošću Našom, poslije nesreće koja ga zadesi, on govori: 'Ovo sam i zaslužio i ja ne mislim da će čas oživljenja doći. A ako budem Gospodaru svome vraćen, kod Njega me čeka Džennet.' A Mi ćemo one koji nisu vjerovali sigurno o onom što su radili obavijestiti i da iskuse patnju tešku, doista, dat ćemo im." (41:50)

Takvi su objedinili i sakupili loša djela, i lažne nade da će biti nagrađeni dobrim, a što je nemoguće, kao što spominje Ibn-Ishak da je nađen kamen u temeljima Kabe kada su je htjeli srušiti, kako bi je obnovili, a na kamenu je bila napisana neka mudrost i savjet. Jedan od tih savjeta je: "Radite loša djela, bit ćete nagrađeni dobrim." Da, kao što se sa trna (vrbe) može ubrati grožđe!

U ovom pogledu Uzvišeni kaže, odgovarajući im na njihove namjere: **"...nema sumnje"**, tj. sigurno je istina i ona se mora dogoditi, **"njih čeka vatra"**, tj. na Sudnjem danu

"oni će se u nju potjerati", znači odmah će ući u vatru. Ova riječ izvedena je od (fert), što znači onaj

⁴²⁶ Rekao sam: tj. daju svojim kumirima dio onoga čime ih je Allah, dž.š., opskrbio, Allahu pripisuju dijete, a On nema djeteta, zatim Mu daruju i pripisuju kćeri, a oni sami nisu zadovoljni njima.

koji prvi dođe na pojilo. Kaže se da ovo znači da će biti zaboravljeni i izgubljeni, a nema oprečnosti između ovoga dvoga jer će brzo biti povedeni na Sudnjem danu u Vatru i u njoj će biti zaboravljeni, tj. vječno će ostati u njoj.

تَسَاءَلْتُمْ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَيَزَيِّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ
فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا
لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾
وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي
ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾

"Allaha Nam, Mi smo i prije tebe narodima poslanike slali, ali im je šejtan lijepim predstavljao postupke njihove, i on je sada drug njihov, njih čeka patnja nesnosna." /63/ "Mi tebi objavljujemo Knjigu, da bi im objasnio ono oko čega se razilaze i da bude vjernicima uputa i milost." /64/ "Allah vodu s neba spušta i njome život mrtvoj zemlji vraća! To je, zaista, dokaz za ljude koji čuju." /65/

Uzvišeni spominje da je On prošlim narodima slao poslanike, pa su ih oni nijekali. Ti, Muhammede, u braći poslanicima imaš primjer, pa nemoj da te uznemirava to što te tvoj narod ne prihvata. Što se tiče mušrika koji su nijekali poslanike i ono što oni nose sa sobom, šejtan je njima predstavio lijepim, te su tako činili.

"...on je i sada njihov drug", tj. oni su pod kaznom i patnjom.

Šejtan je njihov drug i nema moći da ih izbavi iz tog stanja, niti im ima kakvog spasa i njima pripada bolna kazna. Zatim je Uzvišeni rekao Svome Poslaniku, s.a.v.s., da mu je objavio Kitab, kako bi objasnio ljudima ono oko čega se razilaze. Kur'an je sudija ljudima u svemu oko čega se oni prepiru i razilaze. "Uputa", tj. za srca "i milost", tj. za onoga koji ga čvrsto prihvata, **"za narod koji vjeruje"**, kao što ga je Uzvišeni učinio, Kur'an, životom za mrtva srca onih koji ne vjeruju.

Također, oživljava zemlju nakon što ona zamre, s kišom što je šalje s nebesa, **"to je, zaista, dokaz za ljude koji čuju"**, tj. razumiju govor i njegova značenja.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتُنذِرُوا
مِمَّا فِي بُطُونِهِمْ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾
وَمِنْ شَرَابِ النَّخْلِ وَالْأَعْنَابِ تَخْدُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

"Vi imate pouku i u stoci: 'Mi vam dajemo da iz utrobe njene mlijeko čisto pijete, koje

nastaje od grizina u buragu i od krvi - ukusno onima koji ga piju." /66/ "A od plodova palmi i loze pripremate piće i hranu prijatnu. To je, doista, dokaz onima koji pameti imaju." /67/

Uzvišeni kaže: **"Vi imate"**, o ljudi, **"u stoci"**, tj. u devama, kravama i sitnoj stoci, **"pouku"**, tj. imate dokaz u tome o mudrosti vašeg Stvoritelja, Njegovoj milosti i blagosti.

"Mi vam dajemo da iz utrobe njene mlijeko čisto pijete." Ovdje je rečeno u jednini, tj. spojena zamjenica u riječi muškog je roda i odnosi se na: što je jednina od, ili zamjenica se odnosi na "životinju" jer stoka spada u životinje. Tako bi značenje bilo: Dajemo vam da pijete mlijeko iz utrobe ove životinje. U drugom ajetu stoji: a dozvoljeno je i jedno i drugo, kao što Uzvišeni kaže: **"Uistinu!, Kur'an je pouka", "i ko hoće na umu će ga imati". (74:54,55)**

Uzvišeni veli: **"...koje nastaje od grizina u buragu i od krvi"**, tj. filtrira se mlijeko; njegova bjelina, okus i slast od grizina u buragu i od krvi u stomaku životinje. Svaka od stvari ide ka svome odredištu kada hrana bude svarena u želucu. Krv prelazi u vene, mlijeko u vime, a mokraća u mokraćni mjehur, a balega izlazi vani. I ništa se to međusobno ne miješa nakon što se na opisani način razdvoji, a niti se mijenja.

Uzvišeni kaže: **"mlijeko, čisto, ukusno, onima koji ga piju"**, tj. koje ne zagušuje nikoga kada ga pije. A kada je Uzvišeni spomenuo mlijeko, da ga je učinio ukusnim pićem ljudima, iza toga spominje i ono što su ljudi uzimali kao piće od plodova palmi i grožđa i onoga što se pravi od njega kao omamljujuće vino - prije njegove zabrane. Zbog toga je to spomenuo kao dobročinstvo prema njima, pa Uzvišeni kaže:

"...a od plodova palmi i loze pripremate piće", ukazujući na zakonsku dozvoljenost njegove upotrebe prije njegove zabrane, te ukazuje na izjednačavanje između pića dobijenog iz palmi i grožđa, kao što to obašnjava pravna škola Malikova, Šafijina, Ahmedova i ostalih pravnih učenjaka. Ovako se tretiraju i ostala pića od pšenice, ječma, kukuruza, meda i slično tome. Uzvišeni veli: **"...piće i hranu prijatnu"**. Ibn-Abbas kaže: Piće je ono što je zabranio od njihovih plodova, a prijatna hrana jeste ono što je dozvolio od tih plodova.

"To je, doista, dokaz onima koji pameti imaju." Analogno prethodnom ovdje spominje razum, jer je razum nešto najuzvišenije kod čovjeka, te je zbog toga Allah, dž.š., zabranio Svom ummetu opojna pića, kako bi time zaštitio i sačuvalao njihove umove.

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ

أَنْ تَخْذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِي
مِن كُلِّ الشَّجَرِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُكًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ
مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

"Gospodar je tvoj pčelu nadahnuo: 'Pravi sebi kuće u brdima i u onome što naprave ljudi', /68/ 'zatim, hrani se svakovrsnim plodovima, pa onda idi stazama Gospodara svoga, poslušno!' Iz utroba njihovih izlazi píce različitih boja, koje je lijek ljudima. To je, uistinu, dokaz za ljude koji razmišljaju." (69)

Ono što se željelo pojmom vahj- doslovno: objava, ovdje jeste - nadahnuće, uputa i putokaz pčeli da pravi sebi u brdima kuće, u kojima se ona sklanja i nastanjuje, u dubovima drveća, a i u onome što ljudi grade. Pčelinje su kuće vrlo precizno i temeljito urađene u pogledu slaganja, raspoređivanja i nizanja, tako da između njih nema nikakve greške i praznine.

Zatim joj je Uzvišeni Allah, dž.š., dozvolio - sudbinski je potčinivši, da jede sve vrste plodova i da slijedi puteve koje joj je Allah, dž.š., odredio i olakšao da ide gdje god želi, u zrak, pustoši, doline i brda, a zatim se vraća u svoju kuću u koju nikada ne zaluta, bilo desno ili lijevo da se nalazila, te pravi vosak iz svojih krila a med iz svojih usta, zatim leže larve sa svoje zadnje strane, pa opet tako rano ujutro odlazi na svoje pašnjake.

Uzvišeni kaže:

"Iz utroba njihovih izlazi píce različitih boja, kao lijek ljudima", nešto između bijele, žute i crvene boje i slično tome, u zavisnosti od raznolikosti mjesta sa kojih se ona hrani, pa Uzvišeni veli:

"...koje je lijek ljudima", tj. u medu se nalazi lijek za ljude, dakle koristi svakome ko ima neku "hladnu bolest", tj. bez temperature, jer je on sam po sebi vruć, a nešto (neka bolest) liječi se nečim suprotnim. Dokaz da se u riječima: "...u njemu je lijek za ljude", misli na med, jeste hadis koji prenosi Katade u dva "Sahiha", od Ebu-Seida el-Hudrija, r.a., koji kaže: (718) "Došao neki čovjek Poslaniku, s.a.v.s., pa mu reče: 'Allahov Poslaniče, moj brat ima nesnosne bolove u stomaku i ima proljev.' A Poslanik reče: 'Daj mu neka se napije meda.' Ovaj je otišao, dao bratu meda, a zatim ponovo dođe Poslaniku i reče: 'Allahov Poslaniče, dao sam mu meda, ali se proljev povećao.' A Poslanik opet reče: 'Idi i daj mu da se napije opet meda.' Ovaj je otišao i dao bratu ponovo meda, a zatim se vratio i opet reče: 'Allahov Poslaniče, on i dalje ima proljev.' A Poslanik mu reče: 'Vjeruj Allahu, dž.š., a ne vjeruj stomaku svoga brata, idi i daj mu ponovo da se napije meda.' Otišao je i tako učinio i brat mu je ubrzo ozdravio."

Neki stručnjaci medicine kažu da je ovaj čovjek imao u stomaku zarazne, pokvarene otpatke; kada se napio meda, koji je bio topao, isti su se rastvorili pa su lakše izlazili vani, što je uticalo na povećanje proljeva. Beduin je mislio da mu ovo šteti; međutim, to mu je koristilo, pa mu je ponovo dao meda, što je pojačalo razlaganje i rastvaranje i potaklo da se lakše oslobodi tegobe, te se ponovno napio meda, što mu je i pomoglo; a nakon što su se pokvareni i zarazni dijelovi odstranili iz organizma, njegov se stomak smirio, te se poboljšalo stanje varenja i njegovo stanje uopće. Time su, ustvari, vrlo brzo nestali bolovi i slabost uz blagoslov ovoga na što mu je Poslanik ukazao. Neka je njemu od njegovog Gospodara najbolji salavat i selam!

A Uzvišeni kaže: **"To je, uistinu, dokaz za ljude koji razmišljaju",** tj. u tome što je Allah, dž.š., nadahnuo ovo slabašno stvorenje - pčelicu, da slijedi ovaj zadatak i sakuplja sa svih vrsta plodova. Zatim je pčelica sakupila to u vosak i med, a on je jedna od najljepših stvari, da bi to bio znak i dokaz ljudima koji razmišljaju i o veličini njenog Stvoritelja, Onog Koji ju je potčinio. Iz toga se izvodi zaključak da je On Djelotvorni, Moćni, Mudri, Koji sve obuhvata Svojim znanjem, Plemeniti i Milostivi.

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَوَفِّقُكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدِّدُ إِلَىٰ أَزْدِلِ الْأَعْمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٧٠﴾

"Allah vas stvara i poslije vam duše uzima; ima vas koji duboku starost doživite, pa brzo zaboravite ono što saznate. Allah je, zaista, Sveznajući i Svemoćni." /70/

Uzvišeni obavještava o Svojim postupcima prema Svojim robovima. On je Onaj Koji ih je (ljude) izveo iz ništa, zatim će ih usmrtiti. Neke od njih je ostavio da dožive duboku starost i oronulost, a - tjelesno - to je slabost stvorenja, kao što Uzvišeni kaže:

"Allah je Taj Koji vas nejakim stvara, i onda vam, poslije nejakosti, snagu daje", (30:54), znak da u godinama, starosti, nastaje slabost, maloumnost, slabo pamćenje, najmanje znanje; zbog **"...pa brzo zaboravite ono što saznate",** tj. nakon što je znao, postao je takav da ne zna ništa (delirij).

U ovom smislu El-Buhari, prilikom tumačenja ovog ajeta, prenosi od Enesa ibn Malika da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., molio Allaha: (719) "Utječem Ti se od škrtosti, lijenosti i oronulosti, duboke starosti, kaburske kazne, smutnje Dedžala, i iskušenja života i smrti!"

وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ

عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِي رِزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ

أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِعَمَةٍ أَفْبَحْدُونَ ﴿٧١﴾

"Allah opskrbljujući vas, daje jednima više nego drugima. Ali, oni kojima je dato više ne daju onima koji su u njihovoj vlasti, a potrebe su im jednake. Zašto nisu na Allahovim blagodatima zahvalni!" /71/

Uzvišeni objašnjava njihovo neznanje i nevjerstvo u onome što su oni pozivali i pridruživali Allahu druga. Oni priznaju da su oni Njegovi robovi, kao što su govorili u svojim odazivanjima (telbijji), prilikom obavljanja hadža: "Odzivam ti se, Ti nemaš druga osim druga kojeg Ti posjeduješ i ono što on (njihovo božanstvo) posjeduje." Uzvišeni kaže, negirajući ih i ono što govore: Vi niste zadovoljni da izjednačujete svoje robove sa vama u onome čim smo vas Mi opskrbili, pa kako Uzvišeni Allah može biti zadovoljan sa izjednačavanjem vašeg božanstva s Njime u obožavanju i veličini. Tako Uzvišeni u drugom ajetu kaže:

"On vam kao primjer navodi vas same: da li su oni koji su u posjedu vašem izjednačeni s vama u onome što vam Mi dajemo, pa ste u tome isti, i da li ih se bojite kao što se vi jedni drugih bojite?" (30:28) Mudžahid kaže u vezi sa ovim ajetom: "Ovo je primjer lažnih bogova", a Katade kaže: "Ovo je primjer koji je naveo Allah, dž.š., pa da li iko od vas ima da sa svojim robom dijeli svoju ženu i postelju, pa tako izjednačavate sa Allahom Njegove robove i stvorenja? Pa ako nisi sa ovim zadovoljan za sebe, Allah je, dž.š., preči od tebe da bude čist od toga."

Uzvišeni kaže: **"Zašto nisu na Allahovim blagodatima zahvalni!"**, tj. oni su ostavili za Allaha, dž.š., dio od usjeva i stoke koje je On stvorio i tako su zanijekali Njegove blagodati i pripisali Mu sudruga.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ
مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِّتُحِبُّوا رِزْقَهُمْ بَيْنَكُمْ وَرِزْقَهُمْ
وَرِزْقَهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبِطُولِ يُؤْمِنُونَ وَبِعَمَلِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ

﴿٧٢﴾

"Allah za vas stvara žene od vaše vrste, a od žena vaših daje vam sinove i unuke; i ukusna jela vam daje. Pa zašto u laž oni vjeruju, a Allahove blagodati poriču." /72/

Uzvišeni spominje Svoje blagodati prema Svojim robovima i kaže da im je od njih izveo žene od njihove vrste i ljudskog oblika... Da je izveo žene iz druge vrste, ne bi se međusobno slagali, ne bi se dogodila ljubav i samilost. Međutim, iz Svoje milosti prema ljudima, od prvog čovjeka, Adema, stvorio je muškarce i žene koji se međusobno žene, dobijaju sinove i unuke a to su djeca nećijih sinova. Od Ibn-Abbasa prenosi se da je rekao: "Pod (hafede) misli se

na tvoje sinove koji te pomažu, poslužuju, paze te i služe." Mudžahid kaže: "Pod (benine ve hafede) misli se na sina i slugu", a u drugom predanju kaže: "El-hafede jesu pomagači, pomoćnici i sluge." Postoji mišljenje da se pod ovim misli na šurjake i zetove. Svi ovi pojmovi kreću se unutar značenja pojma (hafede), a to je hizmet, služenje i sl. To se značenje navodi i u Kunut-dovi, u riječima: (ve ilejke nes'â ve nahfidu). Pošto hizmet - služenje bude od djece, sluga i zetova, to sveukupno predstavlja blagodat; **"...i ukusna jela vam daje"**, tj. hranu i piće, a zatim Uzvišeni kaže, negirajući one koji Mu pridružuju druga obožavanjem nekog drugog gospodara umjesto Njega: **"Pa zašto oni u laž vjeruju"**, a to su partneri i kumiri, **"...a Allahove blagodati poriču"**, tj. prikrivaju blagodati koje im je Allah učinio i pripisuju ih drugom mimo Njega.

U sahih hadisu kaže se: (720) "Allah, dž.š., reci će Svome robu na Sudnjem danu, spominjući Svoje blagodati: 'Nisam li te oženio, nisam li te počastio, nisam li ti potčinio konje i deve, i ostavio te da njima upravljaš i uzgajaš ih?!'"

وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِّنَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ
إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

"i klanjaju se, pored Allaha, onima koji im nisu u stanju bilo kakvu opskrbu dati, ni iz nebesa ni iz zemlje, i koji ništa ne mogu!" /73/ "Zato ne navodite Allahu slične! Allah doista zna, a vi ne znate." /74/

Uzvišeni kaže, obavještavajući o mušricima, koji su obožavali još nekog drugog osim Allaha, iako je On najvredniji Blagodavac, Stvaralac i Opskrbljivač, Jedan Koji nema druga.

I uprkos tome... obožavaju kipove i suparnike, i kumire koji ne posjeduju nikakvu opskrbu, a niti bilo šta ni na nebu ni na Zemlji, tj. nisu moćni da spuste kišu, niti da bilje proklija, a niti drveće, niti to sami posjeduju, tj. to nemaju, a niti to mogu imati i kada bi željeli. Zbog toga Allah, dž.š., kaže:

"...zato ne navodite Allahu slične", tj. ne pridružujte Mu suparnika, niti bilo šta i bilo koga sličnog Njemu. **"Allah doista zna, a vi ne znate"**, tj. On zaista zna i svjedoči da nema drugog boga osim Njega, a vi iz svog neznanja pridružujete Mu drugog.

* ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوكًا
لَّا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمِن رِّزْقِهُ مَتَارِقًا حَسَنًا فَهُوَ يَتَفَقَّهُ مِنْهُ سِرًّا
وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

"Allah navodi primjer roba u tuđem vlasništvu, koji ništa nema, i onoga koga smo

Mi bogato obdarili i koji udjeljuje iz toga, i tajno i javno - zar su oni jednaki? Neka je hvaljen Allah! Ali, većina njih ne zna." /75/

Ovo je primjer koji Allah, dž.š., navodi nevjerniku i vjerniku, a koji iznosi Ibn-Abbas. Rob, koji je vlasništvo drugog i ne može ništa učiniti, jeste kao nevjernik, a onaj ko je opskrbljen lijepom opskrbom i koji dijeli i tajno i javno - kao vjernik je.

Mudžahid kaže: "Ovo je primjer lažnog kumira i Uzvišene Istine. Može li se ovo dvoje izjednačiti?" A pošto je razlika očita i jasna i može je zanemariti samo ludak, Uzvišeni veli: **"Neka je hvaljen Allah, ali većina ljudi ne zna."**

وَضَرَبَ اللَّهُ

مَثَلًا لِّرَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمٌ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ

أَيْتِمًا يُوَجِّهُهُ لآيَاتٍ بَخِيرٍ هَلْ يَسْنُوهُ هُوَ مِنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ٧٦

"Allah vam navodi kao primjer dvojicu ljudi, od kojih je jedan gluhonijem, koji ništa nema, i koji je na teretu gospodaru svome - kud god ga pošaljete, nikakva dobra ne donese. Da li je on ravan onome koji traži da se pravедno postupa, a i sam je na pravom putu?" /76/

Mudžahid kaže: "Ovo se također odnosi na primjer kumira i Uzvišene Istine (Allaha). Znači da je kumir gluhonijem, ne govori, ne priča i nema u njemu nikakvog dobra, ništa nije u stanju učiniti: sveukupno, nema ni riječi ni djela, a uz sve to on je na teretu gospodaru svome, **"...kud god ga pošaljete"**, tj. gdje god da ga uputite,

"...nikakva dobra ne donese", a niti može uspjeti u svome nastojanju; **"...da li je on ravan"**, sa ovakvim svojim svojstvima,

"...onome koji traži da se pravедno postupa", pa sve što je rekao istina je, a i ono što je uradio ispravno je: **"...a i sam je na pravom putu"**. Ima mišljenja da je ovaj gluhonijem čovjek, ustvari, Osmanov rob, **"...a i sam je na pravom putu"**, a to je Osman bin Affan, koji ga je izdržavao, opskrbljivao i zadovoljavao njegove potrebe. Također je imao i drugog štićenika (roba), koji je mrzio islam i odbijao ga, pa mu je zabranjivao milostinju i dobročinstvo. Ovo prenosi Ibn-Abbas, a također je to izdvojio i Ibn-Džerir.

وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أُنزِلُ
السَّاعَةَ إِلَّا كَلِمَةٍ الْبَصِيرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ٧٧
وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ٧٨ أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ
مُسَخَّرِينَ فِي جَوِّ السَّمَاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ٧٩

"Allah zna sve tajne nebesa i Zemlje! A smak svijeta u tren će oka doći, ili još brže, jer je Allah, uistinu, Svemoćni!" /77/ "Allah vas iz trbuha majki vaših izvodi, vi ništa ne znate, i daje vam sluh i vid i razum - da biste bili zahvalni." /78/ "Zar oni ne vide kako ptice u prostranstvu nebeskom bez muke lete, njih samo Allah drži. To su, zaista, dokazi ljudima koji vjeruju." /79/

Uzvišeni obavještava o savršenstvu Svoje moći. Njegovo znanje obuhvata tajne nebesa i Zemlje i jedino Njemu pripada vlast nad njima. Niko ne može ući u tajne osim u one u koje ga Allah, dž.š., želi uvesti. Njegovoj moći nema proturječenja, niti opiranja. Kad On nešto hoće, On samo kaže: "Budi!", i to bude, tako kaže:

"...i naređenje je Naše samo jedna riječ - sve bude u tren oka" (54:50), tj. kao treptaj oka, pa dalje Allah, dž.š., kaže:

"A smak svijeta u tren će oka doći, ili još brže, jer je Allah, uistinu, Svemoćni!" Uzvišeni, također, veli: **"Stvoriti vas i sve vas oživiti isto je kao i stvoriti i oživiti jednog čovjeka..." (31:28)**; zatim Uzvišeni spominje dobročinstvo prema Svojim robovima tako što ih je izveo iz utroba njihovih majki, kada nisu znali ništa, zatim ih je opskrbio sluhom, vidom i razumom, čiji je centar - prema ispravnijem mišljenju - samo srce. Ove snage i ova osjetila čovjek postiže postepeno; kako raste, tako se povećavaju njegov sluh, vid i razum, i razvija se i raste, tako sve dok ne dostigne svoj vrhunac, kako bi mogao biti u ibadetu svome Uzvišenom Gospodaru, i kako bi mu ona bila ispomoć u pokornosti svome Vladaru. Zbog toga Uzvišeni kaže:

"...i daje vam sluh i vid i razum, da biste bili zahvalni", tj. na Njegovim blagodatima, koje ne možete nikada izbrojati.

Zatim je Uzvišeni upozorio Svoje robove da pogledaju u ptice, koje bez ikakve teškoće lete u prostoru između nebesa i Zemlje, kako ih je Allah, dž.š., učinio da lete pomoću krila. U zraku ih ništa ne održava, samo Allah, dž.š., Svojom moći. On je potčinio zrak koji nosi ptice i olakšava im let, kao što, također, Uzvišeni kaže, u poglavlju El-Mulk - Vlast:

"Zar oni ne vide ptice iznad sebe kako raširenih krila lete, a i skupljaju ih? Samo ih

Svemilosni; On, zaista, sve dobro vidi", pa ovdje kaže:

"To su, zaista, dokazi ljudima koji vjeruju."

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ
مِّنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ يَوْمًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ
وَمِنْ اَصْوَابِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَا اَشْتًا وَمَتَعًا اِلَى حِينٍ ﴿٨٠﴾
وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا
وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْبَأْسَ كَذٰلِكَ
يُنَمِّتُ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨١﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ
الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُوهَا وَاَكْثَرُ هُمْ اِلْكٰفِرُونَ ﴿٨٣﴾

"Allah vam daje da u kućama svojim stanujete, i daje vam od kože stoke šatore, koje lahko nosite kad na put idete i kad konačite, a od vune njihove, i dlake njihove, i kostrijeti njihove prostirku i korisne stvari, sve do određenog roka." /80/ "Od onoga što je stvorio - Allah vam hlad daje, i skloništa u brdima vam daje, i odjeću koja vas čuva od vrućine; daje vam i oklope koji vas u borbi štite: i tako vam upotpunjava blagodat Svoju, da biste bili poslušni." /81/ "A ako oni okrenu glave - pa ti si dužan samo da jasno objavljuješ." /82/ "Oni priznaju da je blagodat od Allaha, pa je poslije poriču - većina njih nevjernici su." /83/

Uzvišeni, neka je blagoslovljen, pominje upot - punjenje Svojih blagodati prema Svojim robovima, učinivši da stanuju u kućama, u kojima se smiruju, nalaze utočište, u kojima se zaklanjaju i štite, i u kojima imaju i druge koristi.

Također, On im je učinio da - kada putuju i miruju - koriste kože od stoke za šatore koje lahko nose. Zbog toga Uzvišeni kaže:

"...koje lahko nosite kad na put idete i kad konačite, a i od vune njihove", tj. vune od ovaca, **"...i dlake njihove"**, tj. od deva, **"...i kostrijeti njihove"**, tj. od koza. Spojena zamjenica svuda se odnosi na stoku, **"prostirku"**, tj. imate od njih prostirku, dakle imovinu, **"...i korisne stvari"**, i odjeću, pa imate prostirku, tj. sagove i odjevne predmete, te i u tome stječete određenu imovinu trgovinom. Uzvišeni veli: **"...sve do određenog roka"**, tj. do tačno određenog roka, te Uzvišeni veli: **"Od onoga što je stvorio - Allah vam hlad daje"**, tj. drveće i stabla, **"...i skloništa u brdima vam daje"**, tj. utvrde i bunkere, kao i:

"...i daje vam odjeću koja vas čuva od vrućine", a to je odjeća od pamuka, lana i vune, **"...daje vam i oklope koji vas u borbi štite"**, kao što su oklopi od željeza, panciri i slično, **"...i tako**

vam upotpunjava blagodat Svoju", tj. ovako vam daje ono što tražite od Njega i ono što trebate kako bi vam to bila pomoć za pokornost Njemu i iskazivanje ibadeta Njemu, **"...da biste bili poslušni"**. Riječ čita se sa kesrom na lâmu, a izvedena je od (el-islam).

Uzvišeni kaže: **"A ako oni okrenu glave"**, tj. nakon svih ovih objašnjenja i nabranja dobročinstava, onda ti sa njima nemaš ništa, **"...ti si dužan samo da jasno objavljuješ"**, a ti si to već izvršio prema njima.

"Oni priznaju da je blagodat od Allaha, pa je poslije poriču", tj. znaju da je On, Uzvišeni, Taj Koji ukazuje na blagodati i poklanja ih njima, pa uprkos tome, oni ih poriču i obožavaju još nekog drugog sa Njim, oslanjajući se u pogledu pomoći i opskrbe na drugog; **"...većina njih nevjernici su."**

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا
وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَاِذْ اَرٰٓءَ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفِّفُوْا
عَنَّهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُوْنَ ﴿٨٥﴾ وَاِذْ اَرٰٓءَ الَّذِيْنَ اٰشْرَكُوْا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوْا
رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ شُرَكَاءُنَا الَّذِيْنَ كُنَّا نَدْعُوْا مِنْ دُوْنِكَ قَالِ قَوْلُ
اِلٰهِمْ اَقْوَلُ اِنَّكُمْ لَكٰذِبُوْنَ ﴿٨٦﴾ وَالْقَوْلُ اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّمْعُ وَصَلَّ
عَنَّهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿٨٧﴾ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوا عَنِ سَبِيْلِ
اللّٰهِ زِدْنَا لَهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوْا يُفْسِدُوْنَ ﴿٨٨﴾

"A na Dan kada od svakog naroda dovedemo po jednog svjedoka, nevjernicima neće biti dopušteno, niti će se od njih tražiti da se Allahu umiljavaju." /84/ "Kad oni koji su zulum činili dožive patnju, ona im se neće ni ublažiti ni odložiti." /85/ "A kad oni koji su Njemu druge ravnim smatrali - božanstva svoja ugledaju i reknu: 'Gospodaru naš, ovo su božanstva naša; njima smo se klanjali, a ne Tebi' - božanstva će im dobaciti: 'Vi ste, uistinu, lažljivi!'" /86/ "I oni će se toga dana Allahu pokoriti, i propast će ono što su potvarali." /87/ "One koji nisu vjerovali i koji su od Allahova puta odvrćali, Mi ćemo dvostrukom kaznom kazniti zato što su pravili smutnju." /88/

Uzvišeni obavještava o stanju mušrika na dan njihovog povratka u vječnu kuću, ahiret. Iz svakog naroda On će proživiti i dovesti svjedoka, tj. njihovog poslanika, koji će svjedočiti protiv njih za ono što su mu odgovarali kada im je dostavio objavu od Uzvišenog Allaha, dž.š.: **"...nevjernicima neće biti dopušteno"** izvinjenje i umiljavanje, jer su oni znali zabludu i laž kufra,

"...niti će se od njih tražiti da se Allahu umiljavaju. Kad oni koji su zulum činili dožive", tj. koji su širk činili,

"...patnju, ona im se neće ublažiti", tj. neće im se smanjiti ni jednog trenutka,

"a niti odložiti", tj. odgoditi, nego će brzo i odmah biti odvedeni sa svojih mjesta bez obračuna. A kad bude doveden u Džehennem, sa sedamdeset hiljada povodaca, a sa svakim povocem bit će sedamdeset hiljada meleka, i jedan pramen Džehennema se nadnese nad stvorenjima i tako hukne da niko neće biti a da ne klekne na koljena, Džehennem će reći: "Ja sam zadužen za svakog silnika, buntovnika koji je pripisivao Allahu sudruga, i zadužen sam za toga i toga...", i spomenut će vrste ljudi, kao što je to spomenuto i u hadisu, zatim će se nadviti nad njima i zgrabiti ih, kao što ptica zgrabi zrno. Uzvišeni veli:

"...kad od njih bude udaljena toliko da je mogu vidjeti, čut će kako gnjevna ključa i od bijesa hući, a kad budu bačeni u nju, u tjesnac, vezanih ruku, propast će tamo prizivati. Ne prizivajte danas jednu propast, nego prizivajte mnoge propasti." (25:12-14)

Zatim je Uzvišeni obavijestio o odricanju njihovih božanstava od njih, u momentu kada im je najpotrebnije (pomoći), pa Uzvišeni kaže:

"A kada oni koji su Njemu druge ravnim smatrali božanstva svoja ugledaju", tj. one koji su obožavali na dunjaluku,

"i reknu: 'Gospodaru naš, ovo su božanstva naša: njima smo se klanjali, a ne Tebi' - božanstva će im dobaciti: 'Vi ste, uistinu, lažljivci!'", tj. reći će im njihova božanstva: vi ste lagali, mi vam nismo naređivali da nas obožavate, kao što Uzvišeni veli:

"Ko je u većoj zabludi od onih koji se, umjesto Allahu, klanjaju onima koji im se do Sudnjeg dana neće odazvati, a koji su prema njihovim molbama ravnodušni. Kada ljudi budu sabrani, oni će im biti neprijatelji i poreći će da su im se klanjali", (46:5,6) i kao što također Uzvišeni kaže: **"I oni će se toga dana Allahu pokoriti",** tj. pokorite se i predajte se danas svi Allahu, dž.š., pa niko neće biti da nije čuo i da se nije pokorio, kao što Uzvišeni veli:

"A da ti je vidjeti grješnike kako će, oborenih glava, pred Gospodarom svojim reći: 'Gospodaru naš, vidjeli smo i čuli smo'" (32:12), te Uzvišeni veli:

"I oni će se toga dana Allahu pokoriti, i propast će ono što su potvarali", tj. nestalo je i istopilo se ono što su oni obožavali potvarajući Allaha, pa oni neće imati pomagača, onoga ko će ih pogledati, niti zaštitnika; zatim će Uzvišeni reći:

"One koji nisu vjerovali i koji su od Allahova puta odvrćali Mi ćemo dvostrukom kaznom kazniti", tj. kaznom za njihovo nevjerovanje i kaznom za njihovo odvrćanje ljudi od slijeđenja

Istine, kao što Uzvišeni veli: **"Oni zabranjuju da se u Kur'an vjeruje, i sami se od Njega udaljavaju", (6:26)** tj. zabranjivali su ljudima da Njega slijede i sami su se udaljavali od Njega, a također Uzvišeni veli:

"Za sve će biti kazna dvostruka!" - reći će On - "ali vi ne znate" (7:38).

Ovo je dokaz za razlikovanje nevjernika u kažnjavanju njih, kao što će se razlikovati i vjernici po svojim staništima u Džennetu i svojim stepenima u njemu. Uzvišeni veli: **"...dvostrukom kaznom kazniti zato što su pravili smutnju",** tj. zbog toga što su odvrćali ljude od Istine, a nema veće smutnje od odvrćanja od dobra, istine i upute.

وَيَوْمَ

نَبَعْتُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ نَبِيًّا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٩﴾

"A šta će biti onog Dana kada protiv svakog naroda dovedemo po jednog svjedoka, od njega samog, i tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih! Mi tebi objavljujemo Knjigu kao objašnjenje za sve i kao uputu i milost i radosnu vijest za muslimane." /89/

Obraćajući se Svom robu i Poslaniku, s.a.v.s., Uzvišeni kaže:

"A što će biti onoga Dana kad protiv svakog naroda dovedemo po jednog svjedoka od njega samog i tebe dovedemo kao svjedoka protiv njih", znači tvog naroda (ummeta), tj. spomeni taj Dan i njegove strahote i ono što ti je Allah, dž.š., dodijelio u njemu, veliku čast i visoki položaj. Ovaj ajet sličan je ajetu do kojeg je došao Abdullah bin Mesud kada je učio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., prvi dio poglavlja En-Nisa' - Žene, pa kada je stigao do riječi Uzvišenog Allaha, dž.š.:

"A šta će, tek, biti kada dovedemo svjedoka iz svakog naroda, a tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih?" (4:41), Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Dosta!", a Ibn- Mesud, r.a., reče: "Okrenuo sam se, a kad ono - njegove oči bijahu pune suza."

Uzvišeni kaže: **"Mi tebi objavljujemo Knjigu kao objašnjenje za sve."** Ibn-Mesud veli: "U ovom Kur'anu objasnio je sve nauke i sve stvari". Kur'an je zaista obuhvatio sve korisne nauke, sve korisno znanje, sve ono što je bilo, kao i sva znanja koja će doći, sve što je dozvoljeno, kao i sve što je zabranjeno, **"...i kao uputu",** tj. za srca, **"...i milost i radosnu vijest za muslimane".** Ono što se želi reći - a Allah najbolje zna - jeste da Onaj Koji ti je naredio da dostaviš Kitab, Koji ti ga je objavio, pitat će te o tome na Sudnjem danu. Kao što Uzvišeni veli:

"I sigurno ćemo pitati one kojima smo poslanike slali, i pitat ćemo, doista, i poslanike." (7:6)

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

"Allah zahtijeva da se svacije pravo poštuje, dobro čini, i da se bližnjima udjeljuje, a razvrat i sve što je odvratno i nasilje zabranjuje; da pouku primite, On vas savjetuje." /90/

Uzvišeni obavještava da je naredio Svome robu pravdu, pravilno postupanje i pravičnost, i upućuje na dobročinstvo, pa Uzvišeni veli:

"Nepravda se može uzvratiti istom mjerom, a onoga koji oprost i izmiri se Allah će nagraditi", (42:40) i slično tome, ajeti koji su dokaz i potvrda zakonitosti pravde i pozivanja na dobro. O ajetu **"Allah zahtijeva da se svacije pravo poštuje"** Ibn-Abbas kaže: "Svjedočeci im da nema drugog boga osim Allaha." A Sufjan bin Ujejne kaže: "Pravda je ovdje izjednačavanje onoga što je skrivano i onoga što javno ispovijedamo u svim postupcima prema Allahu, dž.š., a dobročinstvo je da ono što tajno radite bude bolje od onoga što javno ispovijedate, a razvrat i sve što je odvratno, da bude kao ono što javno pokazujete, bolje od onoga što se tajni." Uzvišeni kaže: **"...i da se bližnjim udjeljuje"**, tj. naređuje vam se da prema rodbini budete milostivi, kao što Uzvišeni veli:

"Daj bližnjem svome pravo njegovo, i siromahu, i putniku - namjerniku, ali ne rasipaj mnogo." (17:26) Uzvišeni veli:

"...a razvrat i sve što je odvratno zabranjuje", a razvratnosti zabranjene su stvari, a odvratnosti jesu one razvratnosti koje onaj ko ih čini javno pokazuje. Zbog toga je na drugom mjestu rečeno:

"Reci: 'Gospodar moj zabranjuje razvrat, i javni i potajni'" (7:33); a što se tiče nasilja, to je napad i neprijateljstvo prema ljudima. U hadisu se kaže: (721) "Nema grijeha za koji je preče da se počinilac kazni na ovom svijetu - uz ono što mu je pripremljeno na ahiretu - od nasilja i prekidanja rodbinskih veza."

Uzvišeni kaže: **"On vas savjetuje"**, tj. naređuje vam da činite dobro, a zabranjuje vam zlo, **"...da pouku primite"**.

Eš-Ša'bî prenosi od Ibn-Bešira bin Nuhejka, koji kaže: Čuo sam Ibn-Mesuda da kaže: "Najsadržajniji ajet u Kur'anu je u poglavlju 'Pčele':

'...Allah zahtijeva da svacije pravo pošujete i da dobro činite.'" Ovo prenosi Ibn-Džerir, a Katade kaže za ajet:

"Allah zahtijeva da svacije pravo pošujete i da dobro činite" - da nema lijepog ahlaka koji su ljudi u džahilijetu praktikovali i smatrali lijepim a da ga islam nije naredio, i nema lošeg ćudoređa koji su međusobno osuđivali a da ga islam nije zabranio i u tome prednjačio. Islam je zabranio besmislice i loše i prezreno ćudoređe. Ja kažem: u ovom smislu govori i hadis: (722) "Uzvišeni Allah voli visoko, a mrzi nisko, prezreno ćudoređe". Hafiz Ebu-Ja'la prenosi od Abdul - Melika bin Umejra, koji kaže: (723) "Eksem Saffijj čuo je o dolasku Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u Medinu i htio je da ode kod njega, ali mu njegov narod nije dozvolio, pa mu rekoše: 'Ti si naš odabranik, ne bi trebalo da trčiš njemu.' On reče: 'Neka mu ode neko ko će ga obavijestiti o meni i donijeti odgovor od njega meni.' Za to su odabrana dva čovjeka koja su došla kod Poslanika, s.a.v.s., i rekli mu: 'Mi smo izaslanici Eksema ibn Saffije i on pita ko si ti i šta si ti?' Pa Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Što se tiče toga ko sam ja, ja sam Muhammed, sin Abdullaha; a što se tiče toga šta sam ja, ja sam Allahov rob i Njegov poslanik.' A zatim im je proučio ovaj ajet: **'Allah zahtijeva da svacije pravo pošujete i da dobro činite.'** Oni rekoše: 'Ponovi nam ove riječi', pa ih je on ponavljao sve dok ih nisu zapamtili. Zatim su otišli kod Eksema, pa mu rekoše: 'Odbio je da uzdiže svoje porijeklo, a pitali smo ga o njegovom porijeklu i ustanovili smo da je on čistog porijekla, poštovanog i cijenjenog, te nam je rekao nekoliko rečenica koje smo čuli', a kad ih je čuo Eksem, reče: 'Vidim da on naređuje najviše stepene morala, a zabranjuje ono što je nevaljalo, pa budite predvodnici u pogledu ovoga, a ne budite u tome posljednji.'"

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ
بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ
مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَفَضَتْ غَرَضَاهُمْ مِنْ بَعْدِ قَوْلِهِمْ
نَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَالًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَىٰ مِنْ أُمَّةٍ
إِنَّمَا يُلْوِمُكُمْ اللَّهُ فِيهِ وَلِيْبَيْنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

"I ispunjavajte obaveze na koje ste se Allahovim imenom obavezali i ne kršite zakletve kad ste ih tvrdo dali, a Allaha kao jamca sebi uzeli, jer Allah zna ono što radite." /91/ "I ne budite kao ona koja bi svoju pređu rasprela u raspredene komade, kad bi je već bila čvrsto oprela, služeći se zakletvama svojim za međusobnu prevaru, samo zato što je jedno pleme mnogobrojnije od drugog. Allah vas time samo iskušava, a na Sudnjem danu će vam, doista, objasniti ono oko čega ste se razilazili." /92/

Ovo je ono što nam Allah, dž.š., naređuje, a to je da ispunjavamo data obećanja, preuzete obaveze i ugovore, i čuvamo date zakletve, te zbog toga Allah, dž.š., kaže: **"...i ne kršite zakletve kad ste ih čvrsto dali"**. Nema proturječnosti između ovoga i onoga što Uzvišeni kaže: **"I nek vam zakletva Allahom ne bude prepreka u ispravnom životu, da se Allaha bojite..." (2:224)**, jer Uzvišeni kaže:

"...i ne kršite zakletve kad ste ih čvrsto dali", misleći time na zakletve prilikom stupanja u međusobne obaveze i ugovore, a ne na zakletve koje su podsticale ili sprečavale i koje su podložne za iskupljenje, te je zbog toga Mudžahid povodom Allahovih riječi: **"...i ne kršite zakletve kad ste ih tvrdo dali"** rekao da su to paktovi u džahilijetu. To potvrđuje i ono što prenosi imam Ahmed od Džubejra bin Met'ama, koji kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: (724) "Nema paktova u islamu, a svaki pakt koji je sklopljen u džahilijetu islam čini samo čvršćim." Hadis također prenosi Muslim od Ibn Ebi-Šejbe, a znači: u islamu nema potrebe za zaklinjanjem i paktom, kako su to činili sljedbenici džahilijeta, jer pridržavanje propisa islama dovoljno je jemstvo za ono na čemu su bili.

A što se tiče hadisa koji se bilježi u dva "Sahiha" od Enesa, r.a., da je: (725) "Allahov Poslanik, s.a.v.s., sklopio savez (pakt) između muhadžira i ensarija u našim kućama", on znači da ih je zbratimio tako da su se na osnovu toga nasljeđivali, dok Allah, dž.š., nije to dokinuo, a Allah najbolje zna.

Imam Ahmed prenosi od Nafi'a, koji kaže: (726) "Nakon što su ljudi razriješili Jezida bin Muaviju, Ibn-Omer sakupio je svoje sinove i porodicu, donio šehadet, a zatim rekao: Mi smo dali prisegu ovom čovjeku na osnovu prisega Allahu i Njegovom Poslaniku, a ja sam čuo Allahovog Poslanika kako kaže: 'Zaista će se izdajniku postaviti zastava na Sudnjem danu, pa će se reći: Ovo je taj izdajnik, a najveća izdaja, osim pridruživanja druga Allahu, jeste da čovjek da prisegu čovjeku na osnovu prisega Allahu i Njegovu Poslaniku, a zatim prekrši prisegu. Pa neka niko od vas ne prekine prisegu i neka niko ne pretjeruje u ovoj stvari; pa da između mene i njega bude pregrada.'"

Ovaj hadis prenesen je kao merfu' predanje obje "Sahih" zbirke. Riječi Uzvišenog Allaha, dž.š., Koji kaže: **"...jer Allah zna ono što radite"**, prijetnja su i ukor svakome onom koji krši zakletvu nakon što ju je čvrsto dao, kao što Uzvišeni kaže:

"...i ne budite kao ona koja bi svoju pređu rasprela u raspredene komade kad bi je već bila čvrsto oprela".

Mudžahid, Katade i Ibn-Zejd kažu da je ovo primjer onih koji krše ugovor nakon što su ga potvrdili, a Uzvišeni kaže: **"...raspredene komade"**, tj. pokvarene (porušene), odnosno, nemojte biti oni

koji krše ugovore, te zbog toga Uzvišeni nakon ovoga kaže: **"...i ne služite se zakletvama svojim za međusobnu prevaru"**, tj. prevaru i spletkarenje, **"...samo zato što je jedno pleme mnogobojnije od drugog"**, tj. zaklinjete se ljudima ako su mnogobrojniji od vas i oni se u vezi s vama smire, a ako ih budete u stanju izdati, vi ih izdate - a Uzvišeni Allah, dž.š., to vam je zabranio, da bi upozorio nečim manjim na nešto što je veće.

Ako je zabranio izdaju u ovakvom stanju, zabranio ju je kada se je u poziciji moći i snage, i to kao prioritet. Uzvišeni veli: **"Allah vas time samo iskušava"**, tj. Svojom naredbom vama da se pridržavate preuzete obaveze,

"...a na Sudnjem danu će vam, doista, objasniti ono oko čega ste se razilazili", i svakoga će nagraditi za ono što je radio, bilo dobro ili zlo.

وَلَوْ

شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي
مَنْ يَشَاءُ وَلَسْتَ عَلَى عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ
دَخْلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ
عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا
قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ
يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

"Da Allah hoće, učinio bi vas sljedbenicima jedne vjere, ali On u zabludu stavlja onoga koga hoće, a na pravi put ukazuje onome kome On hoće; i vi ćete doista odgovarati za ono što ste radili." /93/ "I ne služite se zakletvama svojim zato da biste jedni druge varali, da se ne bi pokliznula noga koja čvrsto stoji, i da ne biste nesreću iskusili zato što ste od Allahova puta odvrćali; a patnja velika vas još čeka." /94/ "I ne zamjenjujte obavezu datu Allahu za nešto što malo vrijedi - ono što je u Allaha za vas je bolje, ako znate!" /95/ "Ono što je u vas - prolazno je, a ono što je u Allaha - vječno je. One koji su trpjeli Mi ćemo sigurno

nagraditi mnogostrukom nagradom za ono što su činili." /96/

Uzvišeni kaže: **"...da Allah hoće, učinio bi vas",** o ljudi, **"sljedbenicima jedne vjere",** kao što kaže: **"Da Gospodar tvoj hoće, na Zemlji bi, doista, svi bili vjernici" (10:99),** tj. učinio bi vas ujedinenim i ne bi učinio među vama razilaženja, mržnje i neprijateljstva, **"...ali On u zabludu stavlja koga hoće, a na pravi puta ukazuje onome kome On hoće."**⁴²⁷

Zatim će vas pitati na Sudnjem danu za sva vaša djela, za koja će vas nagraditi odgovarajućom kaznom ili nagradom, do najmanje sitnice. Zatim Uzvišeni upozorava Svoje robove o korištenju i upotrebi zakletvi za međusobnu prevaru i spletkarenje, kako se ne bi pokliznula noga nakon što je čvrsto stajala, kao kod onog koji je bio na Pravom putu, pa skrenuo sa njega, skrenuo sa puta upute uslijed krive zakletve koja odvraća od Pravog puta, jer nevjernik - kada vidi da ga je vjernik koji mu se obavezao a zatim ga prevario - neće imati povjerenja u njegovu vjeru, pa se uslijed toga odvratio od ulaska u islam, pa zbog toga Uzvišeni kaže:

"...i da ne biste nesreću iskusili zato što ste od Allahova puta odvrćali, a patnja velika vas još čeka".

Zatim Uzvišeni kaže: **"...i ne zamjenjujte obavezu datu Allahu za nešto što malo vrijedi",** tj. ne uzimajte u zamjenu za zakletve Allahom ovosvjetska prolazna dobra i njegove ljepote, ono što je kod Allaha, dž.š., bolje je za vas od dunjaluka i svega onoga što ima na njemu. Zbog toga Uzvišeni veli: **"... ako znate!"** Uzvišeni, također, kaže: **"...ono što je kod vas - prolazno je",** tj. prolazi i prestaje, ima svoj tačno određen rok, **"...a ono što je u Allahu - vječno je",** tj. Njegova nagrada za vas u Džennetu vječna je, nepekidna i neiscrpna, nepresušna.

"One koji su trpjeli Mi ćemo sigurno nagraditi mnogostrukom nagradom za ono što su učinili." Ovo je zakletva od Uzvišenog Gospodara, potvrđena lamom u riječi da će On nagraditi strpljive boljom nagradom nego što su zaslužili i zaradili, tj. oprostiti će im njihova loša djela.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

"Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, Mi ćemo dati da proživi lijep život i doista ćemo ih nagraditi boljom nagradom nego što su zaslužili." /97/

Ovo je obećanje Uzvišenog Allaha svakome ko radi dobro, a taj rad bude suglasan Kitabu Uzvišenog Allaha i sunnetu Njegovog Poslanika, s.a.v.s., bio muško ili žensko, a čije srce bude spokojno vjerom u Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s. Takav će proživjeti lijep život na dunjaluku i nagradit će Ga najljepšom nagradom na ahiretu za ono što je radio.

Lijep i ugodan život obuhvata sve vrste blagodati kojima se razveseljuju i napajaju naša srca na dunjaluku i na ahiretu. To je navedeno u hadisu koji prenosi imam Ahmed od Abdullaha bin Umera, koji kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: (727) "Uspio je i pobijedio onaj koji se pokorio, dovoljno se opskrbio i zadovoljan je onim što mu je Allah, dž.š., dao." Hadis bilježi i Muslim, kako ga prenosi Abdullah bin Jezid el-Mukri. Imam Ahmed prenio je od Enesa bin Malika, koji kaže da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: (728) "Zaista Allah, dž.š., neće učiniti nikakvu nepravdu iskrenom vjerniku za dobro djelo: dajući mu dobro na dunjaluku i nagrađujući ga za dobro na ahiretu. A što se tiče nevjernika, on će biti za svoja dobra djela nahranjen na dunjaluku, ali kad dođe na ahiret, neće imati ni jedno dobro djelo za koje bi mu se dalo neko dobro." Ovaj hadis bilježi samo Muslim (a ne i El-Buhari).

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْءَانَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطٰنٌ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلْطٰنُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

"Kada hoćeš učiti Kur'an, zatraži u Allahu zaštitu od šejtana prokletog", /98/ "on doista nema nikakve vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju", /99/ "njegova je vlast jedino nad onima koji njega za zaštitnika uzimaju i koji druge Allahu ravnim smatraju." /100/

Ovo je naredba Uzvišenog Allaha Svojim robovima, koja im je prenesena jezikom Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Kada hoće učiti Kur'an, treba da zatraže zaštitu u Allahu, dž.š., od prokletog šejtana. Ovo je imperativna forma, ali se njome ne želi obaveznost (vudžub) traženja zaštite, već poželjnost (mendub). To su prenijeli Ibn-Džerir i neki drugi imami.

⁴²⁷ Ja kažem: On ne želi odvesti u zabludu nikog od vjernika koji su potpuno iskreni i koji samo Allahu ibadet čine, pokoravaju se Njegovim naredbama i klone se Njegovih zabrana, u skladu sa onim kako su to dostavili Njegovi poslanici. Što se tiče onih koji su izabrali zabludu kao svoj put, nisu ga napustili, i koji su ga uporno slijedili, Uzvišeni Allah, dž.š., Njemu slava, vodi ih u zabludu, tj. povećava njihovu zabludu kažnjavajući ih zato što su zapostavili dužnosti prema svome Gospodaru, a tvoj Gospodar ne čini nikome nikakvu nepravdu.

Već smo ranije, na početku ovog tefsira, navodili hadise koji govore o traženju zaštite u Allaha, dž.š., od šejtana - neka je hvala Allahu, dž.š. Smisao i značenje iskaza utjecanja Allahu od prokletog šejtana pri započinjanju učenja Kur'ana taj je da se učaču ne pomiješa ono što uči, da se ne pobrka i time ga onemogućiti da razmišlja o onome što uči.

Uzvišeni veli:

"...on doista nema nikakvih vlasti nad onima koji vjeruju i koji se u Gospodara svoga pouzdaju", tj. on nema vlasti nad onim ko je vjernik,

koji se oslanja i pouzdaje na snagu Gospodara istinskim pouzdanjem, i on nema argumenata nad iskrenim vjernicima, koji se oslanjaju na Allaha,

"...njegova je vlast jedino nad onima koji njega za zaštitnika uzimaju", tj. koji se šejtanu pokoravaju i uzimaju ga za prijatelja i zaštitnika mimo Allaha, dž.š.,

"i koji druge Allahu ravnim smatraju", tj. pridružuju Allahu, dž.š., šejtana kao sudruga u svome ibadetu zbog svoje pokornosti njemu.

وَإِذَا

بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا نُنزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى الْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

"Kada Mi ajet dokinemo drugim - a Allah najbolje zna što objavljuje - oni govore: 'Ti samo izmišljaš!' A nije tako, nego većina njih ne zna." /101/ "Reci: 'Od Gospodara tvoga objavljuje ga melek Džibril s istinom, da još više učvrsti vjernike u vjerovanju, i da bude putokaz i radosna vijest svim muslimanima.'" /102/

Uzvišeni obavještava o maloumnosti mušrika, nepostojanosti i slabom uvjerenju, jer oni kada vide promjenu propisa, odnosno, derogaciju nekih propisa, govore Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.:

"Ti samo izmišljaš", tj. ti si lažac, ali Uzvišeni Gospodar njegov čini ono što hoće i propisuje ono što hoće, kao što Uzvišeni veli:

"Mi nijedan propis ne promijenimo niti ga u zaborav potisnemo" (2:106), pa Uzvišeni veli, odgovarajući im:

"...reci: 'Objavljuje ga Ruhul-Kudus'", tj. Džebrail, **"...od Gospodara tvoga s istinom"**, tj. s istinom i pravdom, **"...da bi još više učvrstio vjernike u vjerovanju"**, pa bez pogovora povjeruju i potvrde istinitost onog što je objavljeno i u tom su pogledu smirena njihova srca.

"...i da bude putokaz i radosna vijest svim muslimanima", tj. učinio ga je uputom i radosnom viješću muslimanima, koji vjeruju u Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s.

وَلَقَدْ نَعَلْنَا أَمْثَلَهُمْ يَقُولُونَ

إِنَّمَا يَعْلَمُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَبِي وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾

"Mi dobro znamo da oni govore: 'Poučava ga jedan čovjek!' Jezik onoga zbog koga oni krivo govore jezik je tuđina, a ovaj Kur'an na jasnom je arapskom jeziku." /103/

Uzvišeni obavještava o mušricima i onome što su oni izmišljali laži i neistine da je Muhammed, s.a.v.s., naučio Kur'an od čovjeka, i ukazivali su na čovjeka tuđinca, nearapa, koji je bio među njima i nije znao arapski jezik, osim onoliko koliko je bilo nužno da odgovori govorniku. A Uzvišeni Allah, dž.š., njima odgovara i kaže:

"...jezik onoga zbog koga oni krivo govore jest jezik tuđina, a ovaj je Kur'an na jasnom arapskom jeziku", pa kako može naučiti onaj ko je sastavio ovaj Kur'an sa njegovom rječitošću, stilistikom i potpunim značenjima od čovjeka tuđinca koji jedva da zna nešto malo arapskog jezika? Ovo može reći samo onaj čiji se um nalazi na najnižem stepenu.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا فَتْرَى الْكُذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

"Onima koji neće da vjeruju u Allahove dokaze Allah sigurno neće ukazati na Pravi put, i njih čeka patnja nesnosna." /104/ "Usuduju se laži izmišljati samo oni koji u Allahove riječi ne vjeruju i oni su pravi lažljivci." /105/

Uzvišeni obavještava da On neće uputiti onoga ko se suprotstavlja Njegovoj opomeni i zanemaruje ono što je On objavio Svome Poslaniku, s.a.v.s. Ovo je vrsta ljudi kojima pripada bolna i nesnosna kazna na ahiretu. Zatim, Uzvišeni obavještava da Allahov Poslanik, s.a.v.s., ne izmišlja i ne laže, jer oni koji izmišljaju laži na Allaha i na Njegovog Poslanika, s.a.v.s., najlošija su stvorenja, **"...koji u Allahove riječi ne vjeruju"**, kao što su kafiri, i izvrću govor, i koji su kod ljudi poznati po svojoj laži. A Poslanik, Muhamed, s.a.v.s., bio je najiskreniji čovjek, koji je najviše činio dobročinstvo, koji je bio najsavršeniji po svome znanju, praktičnom radu, vjerovanju, uvjerenju, bio oslonac i temelj iskrenosti u svome narodu, u što niko od njih ne sumnja, i koji su ga prozvali "El-Emin - Pouzdani".

Zbog toga, kada je rimski car Heraklije upitao Ebu-Sufjana o tim pitanjima koja se odnose na svojstva Allahovog Poslanika, s.a.v.s., između ostalog je upitao: "Jeste li ga optuživali za laž prije nego što je rekao ovo

što je rekao?", pa rekoše: "Ne", a Heraklije reče: "Nije mogao da ne laže na ljude, a da laže na Allaha, dž.š.!"

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مِنْ مُكْرَةٍ
وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ
غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحَبُوا الْحَيَاةَ
الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُولَئِكَ
الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَصَمَّوهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ وَأَوْلَيْتَهُمْ
الْأَعْيُنَ ﴿١٠٨﴾ لَاجِرِمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْخَسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

"Onoga koji zaniječe Allaha nakon što je u Njega vjerovao - osim ako na to bude primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri - čeka Allahova kazna. One kojima se nevjerstvo millilo stiči će srdžba Allahova i njih čeka patnja velika", /106/ "zato što više vole život na ovom nego na onom svijetu, a Allah neće ukazati na pravi put onima koji neće da vjeruju." /107/ "To su oni čija je srca i sluh i vid Allah zapečatio, i oni su zaista nemarni"; /108/ "oni će, nema sumnje, na onom svijetu biti izgubljeni". /109/

Uzvišeni obavještava o onome koji Ga je zanijekao nakon što je vjerovao i nakon što je otvorio svoja svoja prsa za nevjerstvo, u kome se smirio, da se On rasrdio na njega zato što je upoznao iman - vjerovanje, a zatim skrenuo od njega i napustio ga.

Ljudima ove vrte pripada velika bolna kazna na ahiretu jer su se odvažili da se suprotstave i budu odmetnici zbog dunjaluka, pa je Allah, dž.š., zapečatio njihova srca, njima pripada kazna zbog toga što su napustili i napadali Istinu, i oni ništa ne razumijevaju što im koristi. Allah je zapečatio njihov sluh i vid, te oni od njega nemaju nikakve koristi niti im to pomaže, oni su nemarni u odnosu na ono što se od njih želi, **"...nema sumnje"**, tj. sigurno je i ne treba se čuditi da onaj koji ima ova svojstva, **"...oni će na ovom svijetu biti izgubljeni"**, tj. oni koji su izgubili sami sebe i svoje sljedbenike na Sudnjem danu.

A što se tiče riječi Uzvišenog Allaha, dž.š.:

"...osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri", to je izuzeće onoga ko samo jezikom zaniječe i slaže se sa mušricima samo jezikom, niječući to pod utjecajem zadobijenih udaraca i zlostavljanja, a njegovo srce odbije ono što govori, jer je njegovo srce čvrsto i smireno u vjeri u Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s.

Ibn-Džerir prenosi od Ebi-'Ubejde Muhammeda bin Ammara bin Jasira, koji kaže: (729) "Mušrici su uhvatili Ammara bin Jasira pa su ga zlostavljali sve

dotle dok im se nije približio u onome što su oni željeli, pa se potužio na to Poslaniku, s.a.v.s., a Poslanik, s.a.v.s., upita ga: 'Kako nalaziš da osjeća tvoje srce?', a on odgovori: 'Smireno i čvrsto u vjeri', a Poslanik, s.a.v.s., tada reče: 'Ako se vrate i to ponove, i ti ponovi!'"

Zbog toga se ulema u pogledu ovoga slaže: ukoliko neko bude primoravan na nevjerstvo, dozvoljeno mu je da to izrekne, ostajući pri onom što je u njegovom srcu i dozvoljeno mu je da to odbije, kao što se desilo sa Bilalom, r.a, koji je odbio njihovo nevjerstvo, kada su ga žestoko zlostavljali, tako da su mu stavili ogromnu stijenu na prsa na velikoj vrućini i naređivali mu nijekanje Allaha, dž.š., a on je to odbio govoreći: 'Jedan, Jedan', pa im dalje reče: 'Tako mi Allaha, da znam drugu riječ koja vam je mrža od ove, ja bih je izgovorio', Allah bio njime, a i on Allahom, zadovoljan. Također, Hubejb bin Zejd el-Ensari, kada ga je lažni poslanik Musejlema upitao: "Svjedočiš li da je Muhammed Allahov poslanik?", odgovorio je: "Da." Ovaj ga opet upita: "Svjedočiš li da sam ja Allahov poslanik?", a on odgovori: "Ne čujem." A neprestano ga je udarao i kažnjavao, sijekuci ga na komade, a on je ostao, uprkos tome, čvrst i nepokolebljiv, Allah zadovoljan bio njime. I nema sumnje da je mnogo bolje i da ima veću prednost to da musliman ostane nepokolebljiv u svojoj vjeri, taman kada bi ga to odvelo na smrt, kao što spominje Ibn- Asakir u biografiji Abdullaha bin Huzafe es-Sehmija, jednog od ashaba, koga su zarobili Rimljani, pa kada mu je njihov car rekao: "Pokrsti se, podijelit ću s tobom svoje prijestolje i oženit ću te svojom kćerkom", a on mu odgovori: "Kada bi mi dao sve što posjeduješ ti i sve što posjeduju Arapi - da se odreknem vjere Muhammedove, pa makar koliko za samo jedan treptaj oka - ne bih to učinio." "A car mu reče: "Dakle, ubit ću te." A on odgovori: "Čini što hoćeš."

Zatim je zločinački zlostavljao pred njim nekoliko zarobljenika muslimana tako žestoko da se od strahote toga ježi koža.

On nije ostavio i napustio svoju vjeru dok nisu izgubili nadu da će napustiti vjeru i odustali od daljeg mučenja, pa car reče: "Poljubi moju glavu pa ću te osloboditi", a on ga upita: "Hoćeš li osloboditi sa mnom sve zarobljenike muslimane?" Pa on reče: "Hoću." Pa je on poljubio njegovu glavu i car ga je oslobodio kao i sve zarobljene muslimane koji su bili sa njim.

Nakon što se vratio, Omer Ibn Hattab, r.a., rekao je: "Svaki musliman ima pravo i treba da poljubi glavu Abdullaha bin Huzafe, i ja, evo, počinjem prvi", pa je ustao i poljubio njegovu glavu, Allah bio zadovoljan njima.

رَبِّكَ الَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبِرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾ * يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ بِجَدِلِ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوْفَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

"Gospodar će tvoj onima koji se iseše, nakon što su zlostavljani bili, pa se onda budu borili i sve strpljivo podnosili - Gospodar tvoj će im, poslije toga, doista, milostiv biti" /110/ "na Dan u kome će se svaki čovjek samo o sebi brinuti, i u kome će se svakom čovjeku za djela njegova puna nagrada ili kazna dati, nepravda im se neće učiniti!" /111/

Ovo je druga grupa ljudi koja je bila slaba i potlačena u Meki, ponižena i potcijenjena u svome narodu, koju su oni izložili kušnji i mučenju. Zatim su uz mogli da se spase hidžrom - iseljenjem, te su svoje porodice i svoje imetke ostavili težeći Allahovom, dž.š., zadovoljstvu i Njegovom oprost, pa su stupili u redove muslimana i zajedno se s njima borili protiv nevjernika i u tome su bili strpljivi.

Uzvišeni obavještava nakon toga, tj. nakon toga čina koji je odgovor na kušnju, da će im oprostiti i biti im milostiv na Dan njihovog povratka,

"...na Dan u kom će se svaki čovjek samo o sebi brinuti", niko drugi se neće brinuti o njemu, ni otac, ni sin, ni brat, ni žena.

"...i u kome će se svakom čovjeku za djela njegova puna nagrada ili kazna dati", bilo dobro ili zlo,

"...nepravda im se neće učiniti", tj. neće im se umanjiti nagrada za dobro, a niti će se povećati kazna za zlo, i nikome neće biti učinjena ni najmanja nepravda.

وَصَرَ بِلِلَّهِ
مَثَلًا قَرِيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَّفَهَا اللَّهُ لِباسِ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

"Allah navodi kao primjer grad, siguran i spokojan, kome je u obilju dolazila hrana sa svih strana, a koji je nezahvalan na Allahovim blagodatima bio, pa mu je Allah zbog onoga što je radio dao da iskusi i glad i strah." /112/ "I njima je došao poslanik, jedan od njih, ali su ga oni lažljivcem nazvali, i njih je stigla kazna zato što su nepravdni bili." /113/

Ovo je primjer kojim se žele istaći stanovnici Meke; ona je bila siguran, stabilan i smiren grad, kome su

dolazili okolni narodi, a ko uđe u nju bio je siguran i bez straha, kao što Uzvišeni veli:

"Oni govore: 'Ako s tobom budemo Pravi put slijedili, bit ćemo brzo iz rodnog kraja protjerani.' " Zar im Mi ne pružamo priliku da borave u svetom i sigurnom mjestu, gdje se, kao Naš dar, slivaju plodovi svakovrsni." (28:57) Tako ovdje Uzvišeni kaže: **"...kome je u izobilju dolazila hrana"**, tj. prijatna, **"...sa svih strana, a koji je nezahvalan na Allahovim blagodatima bio"**, tj. koji niječe i poriče Allahove blagodati, a najveća od njih je poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s., njima.

Zbog toga je Allah, dž.š., zamijenio njihovo prvobitno stanje suprotnim, pa kaže:

"...pa mu je Allah dao da iskusi glad i strah", tj. dao mu da iskusi glad nakon što su im dolazili svakovrsni plodovi; kome je dolazila hrana u izobilju sa svih strana - zato jer su se oni suprotstavljali Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i negirali ga, štaviše, suprotstavljali mu se, pa ih je prokleo sa sedam gladnih godina, kao sedam Jusufovih godina, i samo u prvoj godini kazne koja ih je stigla nestalo je sve što su imali, te su bili primorani jesti hranu koju su spravljali od dlake deve, koju su miješali sa njenom krvlju kada bi je zaklali.

Uzvišeni kaže: **"...i strah"**, zato što im je sigurnost zamijenjena strahom od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i njegovih ashaba, kada su se iselili u Medinu, i strahom od njegove moći, vojske i izvidnica.

Sve što su imali Allah je uništio i ponizio ih i učinio da Allahov Poslanik, s.a.v.s., osvoji Meku, i to uslijed njihovih spletki, ružnih djela i negiranja Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kojeg im je Allah, dž.š., poslao između njih i kojeg je učinio kao milost njima. Kao što Uzvišeni kaže:

"Allah je vjernike milošću Svojom obasuo kad im je jednog između njih kao poslanika poslao." (3:164)

Kao što se preokrenulo stanje nevjernika, koje je obuzeo strah nakon što su bili sigurni, glad nakon obilnog blagostanja, i Allah, dž.š., vjericima je njihov strah zamijenio sigurnošću i opskrbio ih nakon neimaštine, učinio ih vođama ljudi i vladaocima nad njima, gospodarima i vođama.

Ovo što smo rekli - da se ovaj primjer navodi za stanovnike Meke - rekao je El-Avfi, prenoseći od Ibn-Abbasa. Taj je stav zastupala i grupa tabiina, suprotno onima koji kažu da se ovaj primjer odnosi na Medinu.

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ
 حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنَّ كُفْرَ إِيَّاهُ تُعْبَدُونَ ﴿١١٤﴾
 إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالذَّمَّ وَاللَّحْمَ الْخَازِرَ وَمَا هَلَكَ لغيرِ اللَّهِ بِهِ
 فَمَنْ أَضَطَّرَّ غَيْرَ بَاعٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا
 لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتَكُمُ الْكُذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِنُفْتَرُوا عَلَى
 اللَّهِ الْكُذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبَ لَا يَفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَّعٌ
 قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

"Hranite se dopuštenim i lijepim jelima koja vam Allah daruje i budite zahvalni Allahu na blagodatima Njegovim, ako samo Njemu ibadet činite." /114/ "On vam zabranjuje jedino strv, i krv, i svinjsko meso, i onu koja je zaklana u nečije drugo, a ne u Allahovo ime. A onome ko bude primoran, ali ne iz želje, samo toliko da utoli glad - pa, Gospodar tvoj će, zaista, oprostiti i milostiv biti." /115/ "I ne govorite neistine jezicima svojim: 'Ovo je dopušteno, a ovo zabranjeno', da biste tako o Allahu neistine iznosili. Oni koji o Allahu govore neistine - neće uspjeti", /116/ "kratko će uživati, i njih će strašna patnja čekati." /117/

Uzvišeni Allah, dž.š., naređuje Svojim robovima da jedu Njegovu lijepu halal - dozvoljenu opskrbu, nafaku, i da Mu budu zahvalni na tome. S obzirom da je jedini On dao blagodati, jedino On i treba biti obožavan. Zatim, Uzvišeni napominje ono što im je On zabranio, a to je ono što je štetno za njih u njihovom vjerovanju i njihovom dunjaluku, kao što su lešine - mrtvo meso, krv i svinjsko meso, kao i sve ono što nije zaklano u ime Allaha. Međutim,

"...a onome ko bude primoran, ali ne iz želje", tj. ko bude u potrebi za tim, bez želje, bez pretjerivanja i samo toliko da utoli glad,

"...Gospodar tvoj će, zaista, oprostiti i samilostan biti." Već je ranije govoreno o sličnim ajetima, kao što je u poglavlju "El-Bekare - Krava", zbog čega nema potrebe da se to ponavlja; a Allahu pripada svaka hvala.⁴²⁸

Zatim je Uzvišeni zabranio slijeđenje puta mušrika, koji su dozvoljavali i zabranjivali samo na osnovu onoga što su oni prema svojim mišljenjima imenovali i nazivali, kao što su: El-behire, Es-saibe, El--vesile i El-ham i slično, tome što su oni ustvari izmislili u svom džahilijetu. Pa Uzvišeni, slava Njemu, kaže:

"...i ne govorite neistine jezicima svojim: 'Ovo je dopušteno, a ovo zabranjeno', da biste tako o Allahu neistine iznosili." U ovo ulazi sve ono što su izmišljali, dozvoljavali i zabranjivali. Zatim

Allah, dž.š., zbog toga prijeti, pa Uzvišeni veli: **"...oni koji o Allahu govore neistine neće uspjeti"**, tj. ni na dunjaluku a ni na ahiretu, kao što Uzvišeni kaže: **"Mi im dajemo da kratko uživaju, a onda ćemo ih natjerati u patnju neizdržljivu." (31:24)**

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا
 عَلَيْكَ مِنْ قَبْلٍ وَمَا ظَلَمْتُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ
 إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمَلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ نَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا
 إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

"Jevrejima smo zabranili ono o čemu smo ti prije kazivali; Mi njima nismo nepravедni bili, oni su sami sebi nepravdu nanijeli." /118/ "Onima koji urade zlo iz neznanja, pa se kasnije pokaju i poprave, Gospodar tvoj će poslije toga sigurno oprostiti i milostiv biti." /119/

Nakon što je Uzvišeni spomenuo zabranu strvine, krvi i svinjskog mesa, i ostalog što nije zaklano u Njegovo ime - a što je dozvolio u krajnjoj nuždi - Uzvišeni, slava Njemu, spomenuo je i ono što je bilo zabranjeno jevrejima u njihovom šerijatu prije nego što ga je On dokinuo, a zbog čega su osjećali nelagodnost i tjeskobu, pa Uzvišeni veli:

"Jevrejima smo zabranili ono o čemu smo ti prije kazivali."⁴²⁹

Zbog toga ovdje kaže: **"Mi njima nismo nepravедni bili"**, tj. u tome u čemu smo ih ograničavali: **"...oni su sami sebi nepravdu nanijeli"**, tj. zaslužili su da ih to tako stigne. Uzvišeni veli:

"...onima koji urade zlo iz neznanja", jedan prethodnik je rekao: "Svaki onaj koji je objestan i niječe Allaha - neznalica je"; **"...pa se kasnije pokaju i poprave"**, tj. odustanu od objesti i prihvate se pokornosti Allahu, **"Gospodar tvoj će poslije toga, sigurno"**, tj. poslije toga čina i otklona, **"...oprostiti i milostiv biti"**.

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا
 لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِنِعْمَةِ رَبِّهِ هَادِيًا
 إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَآيَاتُهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ
 لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ نَبِّئَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا
 كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

"Ibrahim je doista bio predvodnik, pokoran Allahu, pravi vjernik, nije druge smatrao Allahu ravnim." /120/ "I bio je zahvalan na

⁴²⁸ Tj. kod ajeta broj 173.

⁴²⁹ Tj. u suri "El-Enam - Stoka", ajet broj 146.

blagodatima Njegovim; On je njega izabrao i na Pravi put uputio." /121/ "I dali smo mu dobro na ovom svijetu, a na onom svijetu doista će biti među onima dobrim." /122/ "Poslije smo tebi objavili: 'Slijedi vjeru Ibrahimovu, vjeru pravu, on nije Allahu druge smatrao ravnim!'" /123/

Uzvišeni hvali Svoga roba i Svoga poslanika Ibrahima, a.s., vođu čistih i oca poslanika, i proglašava ga čistim od mušrika, jevreja i kršćana, pa Uzvišeni kaže: **"Ibrahim je doista bio predvodnik, pokoran Allahu, pravi vjernik"**, a što se tiče riječi (el-umme), ona znači vođu koji se slijedi, a el-kanit znači: ponizan, skrušen i poslušan, a el-hanif onaj koji svjesno i namjerno skreće od širka ka tevhidu, te zbog toga Uzvišeni kaže: **"nije druge smatrao Allahu ravnim"**. Mudžahid kaže: "Riječ 'umme' znači - da je on sam bio zajednica (Ummet)⁴³⁰, a el-kanit: poslušan, pokoran". Uzvišeni kaže: "i bio je zahvalan na blagodatima Allahovim, dž.š., prema njemu, kao što kaže Allah Uzvišeni: **"I Ibrahimovim: - koji je obaveze potpuno ispunjavao" (54:37)**, tj. izvršavao je sve ono što mu je Allah Uzvišeni naredio. **"On je njega izabrao"**, tj. odabrao ga je, kao što su riječi Allaha Uzvišenog:

"Mi smo još prije Ibrahimu razboritost dali i dobro smo ga poznavali" (21:51), a zatim Allah Uzvišeni kaže:

"...i na pravi put uputio", a to je ibadet samo Allahu, dž.š., koji nema sudruga, u Šerijatu kojim je On zadovoljan. **"...dali smo mu dobro na ovom svijetu"**, tj. sastavili smo mu dobro ovoga svijeta u svemu onome u čemu je potreba jenog vjernika u upotpunjenju njegovog lijepog života.

"...a na onom će svijetu doista biti među onima dobrima"

"Poslije smo tebi objavili: 'Slijedi vjeru Ibrahimovu, vjeru pravu'", tj. Muhammede, slijedi vjeru Ibrahimovu, jer je Ibrahim bio savršen na svom putu i u monoteizmu, pa smo zbog toga, tebi objavili da slijediš ono na čemu je on ustrajavao:

"...on nije Allahu druge smatrao ravnim", kao što kaže u poglavlju El-En'am:

"Reci: 'Mene je Gospodar moj na pravi put uputio, u pravu vjeru, vjeru Ibrahima

⁴³⁰ Rekao sam: Ako je značenje riječi "ummet" - i vođa koji se oponaša ili kao što kaže Mudžahid, da je on sam predstavljao narod - pa oba svojstva nalaze se kod poslanika. Nema sumnje da je on vođa koji poučava ljude dobru, te da je on sam narod, tj. vrijedi sam koliko mnogi u narodu, pa makar on bio sam jer je istina sa njim. Svako onaj sa kim je Istina znači više od onih sa kojima je neistina pa makar bili mnogobrojni, jer brojnost nema sama za sebe konačnu vrijednost, osim ako ta brojnost bude vezana za istinu. Ako onaj koji bude posjedovao Istinu bude sam na jednoj strani, a svi drugi ljudi koji joj se suprotstavljaju na drugoj strani, stvarno je mnoštvo taj pojedinac koji posjeduje Istinu, a ostali ljudi, bez obzira koliko ih bilo, ne predstavljaju apsolutno ništa jer Istina i nosioci Istine, oni su pobjednici u svakom trenutku.

pravovjernika, a on nije bio idolopoklonik" (6:161), a zatim Allah Uzvišeni, kritikujući židove, kaže:

إِنَّمَا جَعَلَ السَّبِّ عَلَى الَّذِينَ أَخْلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٦١﴾

"Svetkovanje subote propisano je onima koji su imali različita mišljenja o njoj, i Gospodar će tvoj na Sudnjem danu njima presuditi u onome oko čega su se razišli" /124/

Allah Uzvišeni je propisao svakom narodu dan u kojem će se ljudi okupljati radi ibadeta. Muslimanima je propisao petak. Kaže se da je taj dan, također, bio propisan Izraelćanima, ali su oni odustali od njega a prihvatili subotu. Allah Uzvišeni nju im je učinio obavezujućom u Tevratu, stavivši im u zadatak da je čuvaju uz zapovijed da slijede Muhammeda s.a.v.s. kada ga pošalje, i dobio za to njihova obećanja I jamstva. Zbog toga, Allah Uzvišeni kaže:

"Svetkovanje subote propisano je onima koji su imali različita mišljenja o njoj..."

Mudžahid veli: "Slijedili su je, a ostavili petak, sve dok Allah nije poslao Isaa sina Merjemina koji je čuvao subotu dok nije bio uzdignut, da bi kršćani, nakon njega, za vrijeme Konstantina prihvatili nedjelju, razlikujući se od židova, kao što su promijenili okretanje u namazu istočno od Jerusalema, a Allah najbolje zna!"

Imam Muslim bilježi od Ebu-Hurejrea i Huzejfe ibn ebi el-Jemana, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

(730) "Allah je onima prije nas onemogućio petak, pa je židovima bila subota a kršćanima nedjelja. Allah je nas stvorio i uputio nas na petak i stavaio ga ispred subote i nedjelje, kao što će i oni, također, biti oni koji će nas slijediti na Sudnjem danu, s obzirom da smo mi posljednji stanovnici dunjaluka a prvi na ahiretu, i oni koji će prije drugih stvorenja polagati račun."

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٦٢﴾

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَإِنَّ صَبْرًا تُوْحِيهِ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٦٣﴾ وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٦٤﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٦٥﴾

"Na put Gospodara svoga mudro i lijepim savjetom pozivaj, i s njima na najljepši način raspravljaj! Gospodar tvoj zna one koji su zalutali s puta Njegova, i On zna one koji su na Pravom putu." /125/ "Ako hoćete na

nepravdu uzvratiti, onda učinite to samo u onolikoj mjeri koliko vam je učinjeno; a ako otrpíte - to je, doista, bolje za strpljive." /126/ "Strpljiv budi! ali, strpljiv ćeš biti samo uz Allahovu pomoć. I ne tuguj za njima, i neka ti nije teško zbog spletkarenja njihova." /127/ "Allah je zaista na strani onih koji se Allaha boje i grijeha klone i koji dobra djela čine." /128/

Allah Uzvišeni naređuje Svome Poslaniku, s.a.v.s., da pozove stvorenja njihovom Gospodaru mudročću, tj. sa onim što je u Knjizi i sunnetu, a vezano je za nerdebe i zabrane, podsjećajući ih na moć Allaha Uzvišenog.

"I s njima na najljepši način raspravljaj", tj. razgovaraj s njima ljubazno, blago, lijepim govorom, kao što je bilo naređeno Musau, a.s., i Harunu, a.s., kada su poslani Faraonu, riječima Allaha Uzvišenoga:

"pa mu blagim riječima govorite, ne bi li razmislio ili se pobojao". (20:44)

"Gospodar tvoj zna one koji su zalutali s puta Njegova", naime, zna ko je od njih nesretan a ko je sretan i to je o njima kod Njega zapisano i riješeno, pa pozovi ih Allahu Uzvišenom i neka ti, zbog njih, u duši teško ne bude, jer ti nisi taj koji upućuje. Ti si samo onaj koji opominje! Tvoje je dostavljanje, a na Nama je obračun.

"Ako hoćete na nepravdu uzvratiti, onda učinite to samo u onolikoj mjeri koliko vam je učinjeno", tj. Allah Uzvišeni naređuje pravdu u odmazdi i sličnost u sprovođenju prava, tj. ako vam je neko od ljudi nešto učinio - učinite i vi isto tako! To zastupa Ibn-Sirin i drugi. Ibn-Zejd kaže: "Bilo im je naređeno da oprostite mušricima." Kada su na islam prešli pripadnici jakog plemena, obratili su se Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "Allahov Poslaniče, kada bi nam Allah dopustio, osvetili bi se ovim psima!", pa je objavljen ovaj ajet a zatim je to derogirano džihadom. Abdullah, sin imama Ahmeda bilježi u Musnedu svoga oca od Ubejj ibn Ka' ba, r.a.: (731): "U Bici na Uhudu ubijeno je 60 ensarija i 6 muhadžira, pa su ashabi rekli: 'Kada bi imali jedan ovakav dan kao što su ga imali idolopoklonici, primjerno bi ih kaznili!', pa kada je bilo osvajanje Meke, jedan čovjek je rekao: 'Poslije ovog dana nećeš prepoznati Kurejšije!' Tada je jedan glasnik povikao: 'Allahov Poslanik, s.a.v.s., stavlja sve pod zaštitu osim toga i toga' - spomenuo je te ljude - pa je Allah Uzvišeni objavio:

'Ako hoćete na nepravdu uzvratiti, onda učinite to samo u onolikoj mjeri koliko vam je učinjeno', do završetka poglavlja En-Nahl, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Strpimo se i ne uzvraćajmo na nepravdu!' Kao što je u riječima Allaha Uzvišenog:

"...a onoga koji oprostí i izmiri se, Allah će nagraditi" (42:40), a zatim kaže: "...a ako otrpíte, to je, doista, bolje za strpljive."

"Strpljiv budi! Ali, strpljiv ćeš biti samo uz Allahovu pomoć." To je potvrda naredbe za strpljivos i saznanje da se to ne može postići bez Allahove volje, pomoći, moći i snage. Zatim, Allah Uzvišeni kaže: **"I ne tuguj za njima"**, za onima koji te ne slijede, jer je Allah tako odredio.

"I neka ti nije teško", neka te ne muči: **"...zbog spletkarenja njihova"**, tj. u njihovom istrajavanju u zlu i neprijateljstvu koje pripremaju protiv tebe. Allah Uzvišeni je tebi dovoljan, On te pomaže i čini te pobjednikom u odnosu na njih!

"Allah je zaista na strani onih koji se Allaha boje i grijeha klone i koji dobra djela čine", sa njima je tako što ih pomaže i daje im potporu, i ovo je posebna prisutnost, kao što su riječi Allaha Uzvišenoga:

"Kada je Gospodar tvoj nadahnuo meleke: 'Ja sam s vama, pa učvrstite one koji vjeruju!'" (8:12), a što se tiče opće, pratnje ona je sluhu, vidu i znanju, kao u govoru Allaha Uzvišenog:

"On je s vama gdje god bili, i sve što rade Allah vidi" (57:4), kao i riječi Allaha Uzvišenog :

"Zar ne znaš da Allah zna sve što je na nebesima i što je na Zemlji? Nema tajnih razgovora među trojicom a da On nije četvrti, ni među petoricom, a da On nije šesti, ni kada ih je manje ni kada ih je više, a da On nije s njima gdje god oni bili" (58:7), tj. sa Svojim znanjem, sluhom i vidom.⁴³¹ **"...oni koji se Allaha boje i grijeha klone"**, oni koji su ostavili harame/zabrane: **"i koji dobra djela čine"**, tj. koji su se pokorili. Allah Uzvišeni njih čuva i štiti i pomaže ih protiv njihovih neprijatelja.

Završetak komentara sure En-Nahl.

**Svaka hvala i zahvala pripadaju
Uzvišenom Allahu,
i od Njega je dobročinstvo.**

**Neka je obilan salavat i selam
na Muhammeda, s.a.v.s.,
njegovu porodicu i njegove
ashabe!**

⁴³¹ Što se tiče Njegovog Uzvišenog Bića ono je iznad Arša, bez pitanja KAKO? I sa Svojim je robovima sa Njegovim uzvišenim svojstvima: zna ono što oči skrivaju i što grudi taje. Ovo je vjerovanje selefa/prve generacije muslimana, ono na čemu su bili Allahov Poslanik, s.a.v.s., i njegovi časni ashabi.

Naš Gospodaru, učini da živimo i umremo sa ovim vjerovanjem i proživimo nas s tim, zadovoljne Tvojom dobrotom, dobročinstvom i počastima.

B